

Makale Bilgisi/Article Info

Geliş/Received: 30.10.2024 Kabul/Accepted: 31.12.2024

Araştırma Makalesi/Research Article, ss./pp. 223-260.

ÇOCUK EDEBİYATI YAPITLARININ ERDEM-DEĞER-EYLEM ÇERÇEVESİ AÇISINDAN İNCELENMESİ

Suphi Güneş ALAMDARⁱ, Müge CEYLANⁱⁱ

Öz

Bu araştırmanın amacı, çocuğa görelilik ve çocuk gerçekliği ilkelerini destekleyen ortaokul düzeyine uygun sekiz çocuk romanını "Erdem-Değer-Eylem Çerçevesi"ne göre inceleyip bunların kitaplardaki varlığını belirlemek ve değer eğitiminde nitelikli çocuk edebiyatı yapıtlarının işlevini ortaya koymaktır. Araştırma, genel tarama modeliyle yapılmıştır. Araştırmanın amacına uygun olarak çalışmanın evreninin sınırlandırılmasında amaçlı örnekleme yöntemlerinden "ölçüt örnekleme" kullanılmıştır. Belirlenen ölçütlere göre üç uzmanın ortak olarak seçtiği sekiz çocuk romanı araştırma kapsamında veri kaynağı olarak kullanılmıştır. Veriler, nitel araştırma yöntemlerinden olan belgesel tarama yoluyla toplanmıştır. Elde edilen verilerin çözümlenmesinde içerik çözümlemesi yöntemi kullanılmıştır. İçerik çözümlenmesinde MEB (2024) tarafından belirlenen "Erdem-Değer-Eylem Çerçevesi"ndeki kategoriler kullanılmıştır. Araştırmada kayıt birimi olarak "cümle ve paragraf" kullanılmış olup bağlam birimi olarak da "izlek" seçilmiştir. Araştırmanın bulgularına göre incelenen çocuk romanlarında en çok aile bütünlüğü (183) değerinin işlendiği saptanmıştır. Bunu sırasıyla sevgi (102), özgürlük (100), yardımseverlik (91), duyarlılık (80), merhamet (74), mahremiyet (67), saygı (65), dostluk (62), sorumluluk (55), çalışkanlık (53), adalet (45), sabır (36), mütevazılık (26), dürüstlük (22), temizlik (19), estetik (16), sağlıklı yaşam (9), tasarruf (7) ve vatanseverlik (4) değerleri takip etmektedir. Sonuç olarak bu çalışma kapsamında incelenen çocuk romanlarının Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli Öğretim Programları Ortak Metni'nde belirtilen 20 değerini tamamını içerdiği, bu bağlamda yapıtların değerleri çocuklara sezdirmede yazınsal nitelikli araç olarak kullanılabilen saptanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Çocuk Edebiyatı, Erdem, Değer, Eylem.

Analysis of Children's Literature Books in terms of Virtue-Value-Action Framework

Abstract

The aim of this study is to analyze eight children's novels suitable for middle school level that support the principles of child relativity and child reality according to the "Virtue-Value-Action Framework" and to determine their presence in the books and to reveal the function of qualified children's literature works in value education. The research was conducted with the general survey model. In accordance with the purpose of the study, "criterion sampling", one of the purposeful sampling methods, was used to limit the population of the study. According to the criteria determined, eight children's novels selected jointly by three experts were used as data sources within the scope of the research. The data were collected through documentary screening, one of the qualitative research methods. Content analysis method was used to analyze the data obtained. The categories in the "Virtue-Value-Action Framework" determined by Ministry of National Education (2024) were used in content analysis. In the study, "sentence and paragraph" were used as the recording unit and "theme" was chosen as the context unit. According to the findings of the study, it was determined that the value of family integrity

ⁱ Dr. Öğr. Üyesi, Kırıkkale Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Türkçe Eğitimi Anabilim Dalı, e-posta: suphialamdar@kku.edu.tr, ORCID ID: 0000-0001-7438-6944.

ⁱⁱ Bilim Uzmanı, Türkçe Eğitimi Anabilim Dalı, mugeceylan9@gmail.com, ORCID ID: 0000-0002-2233-1623.

(183) was the most common value in the analyzed children's novels. This is followed by love (102), freedom (100), helpfulness (91), sensitivity (80), compassion (74), privacy (67), respect (65), friendship (62), responsibility (55), diligence (53), justice (45), patience (36), modesty (26), honesty (22), cleanliness (19), aesthetics (16), healthy life (9), thrift (7) and patriotism (4). As a result, it was determined that the children's novels examined within the scope of this study contain all 20 values specified in the Turkish Century Education Model Curriculum Common Text, and in this context, the works can be used as a literary tool for children to intuit values.

Keywords: Children's Literature, Virtue, Value, Action.

Extended Abstract

Education is a multidimensional process that supports individuals' affective development as well as their cognitive development. While cognitive development improves individuals' skills such as knowledge acquisition, problem solving, analytical thinking, etc., affective development includes psychosocial concepts that affect attitudes, values, emotions and behaviors. The concept of value is a multidimensional concept defined in different ways in literature. According to Cooper (2014), value is the rules and criteria that add meaning to the sociocultural elements of society and are considered important; according to Sönmez (2011, p. 14), value functions as an important factor in the active construction of the individual's life, offers him a philosophy of life and emerges as the basic elements that guide his behavior in the social context. The concept of value plays a fundamental role in both individual and social development processes. The effective implementation of values, which guide the lives of individuals and contribute to interpersonal harmony, enables the emergence of moral behaviors called virtues. For the development of the sense of value in Turkish lessons, children's books should be utilized in addition to the texts in the books. Literary works enable individuals to assimilate universal values and humanistic virtues, internalize these values and develop a deeper awareness and sensitivity (Aslan, 2023, p. 30). In this context, works of children's literature make important contributions to children's personal development processes and social relations, helping them to grow up as individuals who are conscious, have developed empathy skills, have internalized value judgments and have moral reasoning skills. Since the works of children's literature have an important function in forming various virtues, values and sensitivities related to human and life, it is thought that this study will contribute to the literature.

The aim of this study is to analysis eight children's novels suitable for secondary school level that support the principles of child relativity and child reality according to the 'Virtue-Value-Action Framework' and to determine their presence in the books and to reveal the function of qualified children's literature works in value education.

This research was conducted with the general survey model. In the study, the general survey model was chosen since it was aimed to examine eight children's novels that support the principles of child relativity and child reality for the 10-14 age group according to the 'Virtue-Value-Action Framework'. In accordance with the purpose of the study, 'criterion sampling', one of the purposeful sampling methods, was used to limit the population of the study. A list of children's novels identified according to the criteria was made and the opinions of three experts were consulted to determine the books to be selected as data sources. Eight children's novels jointly determined by the three experts were used as data sources within the scope of the research. The data were collected through documentary scanning, which is one of the qualitative research methods. 'Content analysis' method was used to analysis the data obtained. The categories in the 'Virtue-Value-Action Framework' determined by MEB (2024) were used in content analysis. In the study, 'sentence and paragraph' were used as the recording unit and 'theme' was chosen as the context unit.

According to the findings of the study, it was determined that the value of family integrity (183) was the most common value in the works. This is followed by love (102), freedom (100), helpfulness (91), sensitivity (80), compassion (74), privacy (67), respect (65), friendship (62), responsibility (55), diligence (53), justice (45), patience (36), modesty (26), honesty (22), cleanliness (19), aesthetics (16), healthy life (9), saving (7) and patriotism (4). Within the scope of the study, a total of eight children's novels were examined in terms of the 'Virtue-Value-Action Framework' in the Turkish Century Education Model Curriculum Common Text (2024) and it was concluded that they have a rich content in terms of values.

According to these results, it can be said that the works examined in the context of the “Virtue-Value-Action Framework” will fulfill an important function as artistic stimuli in reaching the main goal of the model (MEB, 2004), which is “from actions to values, from values to virtuous people, and from virtuous people to the ultimate goal of Peaceful Family and Society and Peaceful People in a Livable Environment”. As a result, it was determined that the children’s novels examined within the scope of this study contain all 20 values specified in the Turkish Century Education Model Curriculum Common Text, and in this context, the works can be used as literary tools for children to intuit values.

Giriş

Eğitim, bireylerin bilişsel gelişimlerinin yanı sıra duyuşsal gelişimlerini de destekleyen çok boyutlu bir süreçtir. Bilişsel gelişim, bireylerin bilgi edinme, problem çözme, analitik düşünme vb. becerilerini geliştirirken, duyuşsal gelişim; tutum, değer, duygu ve davranışlar üzerinde etkili olan psikososyal kavramları kapsamaktadır. Meydan'a (2014, s. 95) göre çok yönlü bir varlık olan insanın tutarlı bir kişilik gelişimi için eğitim sürecinde zihinsel gelişiminin yanında bilhassa duyuşsal yönlerinin desteklenmesi gerekmektedir. Nitekim duyuşsal gelişimin geliştirilmesiyle birlikte, bireyler etik değer ve sorumluluk bilincine sahip olmaktadır. Akçay ve Tunagör'e (2017) göre bireylerin nitelikli bir yaşam sürdürebilmesi, toplumsal sorumluluklarını daha etkili bir biçimde benimseyerek yerine getirebilmesi, değerlerin öğretimiyle mümkündür. Erkan (2021, s. 186) bireylerin eğitim sürecinde değişen zaman ve toplumsal dinamiklere uyum sağlamlarının, erdemli olmalarının ve evrensel değerleri benimsemelerinin değer öğretimine bağlı olduğunu, bu sayede sorumluluk sahibi ve duyarlı bireylerin yetiştiğini vurgulamaktadır.

Değer kavramı, alanyazında farklı şekillerde tanımlanan çok boyutlu bir kavram olarak karşımıza çıkmaktadır. Cooper'a (2014) göre değer, toplumun sosyokültürel unsurlarına anlam katan, önemli kabul edilen kural ve kriterler; Sönmez'e (2011, s. 14) göre değer, bireyin yaşamını aktif bir şekilde inşa etmesinde önemli bir etken olarak işlev görmektedir, ona bir yaşam felsefesi sunmakta ve toplumsal bağlamda davranışlarını yönlendiren temel unsurlar olarak ortaya çıkmaktadır. Budak'a (2005, s. 195) göre değer, belirli bir toplumda, neyin olumlu neyin olumsuz, doğru ya da yanlış, istenen ya da istenmeyen olduğu konusundaki ortak anlayış ve ölçütler; Schwart'a (1992) göre değer, bireylerin çevrelerindeki insanları ve karşılaştıkları durumları analiz ederek, bu durumlar karşısında alacakları kararları belirleyip, bu kararları geçerli bir çerçeveye oturtmak amacıyla başvurdukları kriterler; Oğuzkan'a (1993, s. 33) göre değer, bir varlığın ruhsal, sosyal, etik veya estetik açıdan sahip olduğu düşünülen önemli ya da faydalı özellikler; Rokeach (1973) göre değerler, bireylerin hem kişisel hem de toplumsal düzeyde sergiledikleri davranış biçimlerini ve yaşam amaçlarını yönlendiren, kalıcı ve derinlemesine yerleşmiş inanç sistemleri olarak tanımlanmaktadır. Bu bağlamda değerlerin, kişilik gelişimi ve toplumsallaşma sürecinde önemli bir rol oynadığı ve belirleyici bir unsur olarak işlev gördüğünü söylemek mümkündür. Zira, toplumsal birlik ve uyumun sağlanması, bireylerin olumlu davranış geliştirmesi ve duygusal istikrarın korunması değer eğitiminin etkin bir şekilde verilmesiyle doğrudan ilişkilidir (Er, 2021, s. 55).

Değer kavramı hem bireysel hem de toplumsal gelişim süreçlerinde temel rol oynamaktadır. Bireylerin yaşamlarına yön veren ve kişiler arası uyum sağlamaya katkıda bulunan değerlerin etkin bir şekilde hayata geçirilmesi, erdem olarak adlandırılan ahlaki davranışların ortaya çıkmasına olanak tanımaktadır. Erdem, teolojik bakış açısına göre insanın ahlaki açıdan olumsuz düşünce ve davranışlardan kaçınma eğilimi ile sürekli olarak iyi ve doğru eylemlerde bulunma isteğinin birleşimi olarak bireyin manevi düzeyde sahip olduğu

ahlaki niteliklerin toplamı biçiminde; felsefi açıdan ise erdem, bireyin arzuları ve eylemleri aracılığıyla manevi yetkinliğe ulaşmasını sağlayan temel nitelikler olarak tanımlanmaktadır (TÜBA, 2024). Nitekim erdem kavramı, tarihsel süreç içerisinde çeşitli filozoflar tarafından derinlemesine incelenmiş ve tartışılmıştır. Etiğin kurucusu olarak kabul edilen Sokrates'e göre, erdem bilgiyle eşdeğerdir ve bireyin kendisini tanımasını, gerçek bir insan olma çabasını sürdürmesini ve nihayetinde gerçek mutluluğa ulaşmasını sağlamaktadır (Cevizci, 2015, s. 58). Platon, erdem etiğini bilgi ve akılla birlikte değerlendirmekte ve toplumsal yapının temelinde yatan bir değer olarak ele almaktadır. Platon'a (2018, s. 141) göre insanın temel amacı, erdemli yaşam sürdürmektir; bu erdemli yaşam, ancak akıl yürütme ve bilgiye dayalı bir anlayışla mümkündür. Aristoteles'e (2014, ss. 141-142) göre erdem, yapılması gereken eylemi en iyi biçimde gerçekleştirmektir. Erdem, insan doğasında entelektüel ve ahlaki erdemler olarak iki şekilde bulunmaktadır. Entelektüel erdemler, bireyin bilme, üretme gibi bilişsel faaliyetlerini en etkili şekilde icra etmesine olanak tanırken; ahlaki erdemler, kişinin davranışlarını en uygun biçimde geliştirmesini sağlamaktadır. Bu bağlamda, Aristoteles'in kendinden önceki filozofların görüşlerinden hareketle insan doğasını kapsamlı bir biçimde analiz ettiğini söylemek mümkündür. Nitekim, Aristoteles, bireyde doğuştan var olan erdem bilgisinin, davranış hâline dönüştüğü zaman anlam kazandığını vurgulamaktadır. Bu sebeple, bireylerin küçük yaşlardan itibaren erdem bilgisini içselleştirip bu bilgiyi eyleme dönüştürmeleri, ahlaki ve entelektüel gelişim süreçleri açısından son derece önemlidir.

Geçmişten günümüze eğitimin esas amacı, bireylerin sosyal ve ahlaki değerleri içselleştirilmesini sağlamaktır (Boehnke, Hadjar & Baier, 2007). Bu hususta, sevgi, saygı, hoşgörü, özgürlük (bağımsız ve özgür düşünebilme yetisi), sorumluluk, adalet ve eşitlik, kardeşlik, yardımlaşma, doğruluk, çalışkanlık, misafirperverlik, iyilik yapmak, fedakârlık, şefkat ve merhamet sahibi olmak, alçakgönüllülük, paylaşımcı olmak, selamlaşmak, kültürel mirasa sahip çıkmak vb. (Göz, 2014, s. 89) toplumsal ve evrensel değerlerin eğitim ortamlarında sistematik bir şekilde geliştirilmesi, birey ve toplumlara erdemli bir yaşam sürme olanağı sağlamanın yanı sıra, sosyal etkileşimin güçlenmesine de katkıda bulunmaktadır. Lickona'ya (1993, s. 9) göre eğitim ortamlarında gerçekleştirilen uygulamalar ve kullanılan materyaller çocukların temel değerleri içselleştirip yaşamları süresince bu değerlere uygun davranış sergilemelerine yardımcı olmaktadır. Akay'a (2018, s. 9) göre anlama ve anlatma becerilerine dayalı Türkçe dersi, değerlerinin özümsemesinde işlevseldir. Karatay (2011, s. 1403) çalışmasında Türkçe derslerinin yazınsal metinler üzerinden işlenmesi nedeniyle kişilik gelişimini ve değer aktarımını desteklediğini; özellikle bu derslerde işlenen metinlerin ahlaki değerlendirme ve değer analizi yöntemlerinin uygulanması için son derece uygun bir ortam sağladığını vurgulamaktadır. Bu bağlamda, Türkçe derslerinde tercih edilen yazınsal ürünlerin, çocukların gelişim düzeyine uygun bir biçimde değer yargılarını güçlendirici bir nitelik taşımasının, karakter gelişimi açısından son derece önemli olduğunu söylemek mümkündür.

Türkçe derslerinde değer duygusunun gelişimi için kitaplardaki metinlerin yanında çocuk kitaplarından da yararlanılmalıdır. Yazınsal yapıtlar, bireylerin evrensel değerleri ve

insancıl erdemleri özümsemelerini sağlamakla birlikte bu değerleri içselleştirip daha derin bir farkındalık ve duyarlık geliştirmelerine olanak tanımaktadır (Aslan, 2023, s. 30). Çocuklara kazandırılmak istenen değerlerin aktarımında yazınsal yapıtların kullanımı, etkili ve uygulanabilir bir yöntem olarak değerlendirilmektedir (Andrews, 1994; Bennett, 1995; Tomlinson & Lynch-Brown, 1996; Wynne & Ryan, 1997). Akay'a (2018, s. 9) göre kitaplar, kişilik gelişimini farklı yaşam öyküleri üzerinden, farklı modeller sunarak desteklemektedir. Sever'e (2013, s. 65) göre yazınsal yapıtlar, yazıldığı toplumun kültürel ve toplumsal değerlerini içermektedir. Masal, öykü, roman gibi yapıtlarda yer alan kahramanların kendisiyle ve toplumla girdiği çatışmalar, olumlu ve olumsuz değerlerin okura sezdirilmesine aracılık etmektedir. Nitekim yazınsal yaratımlar, çocuklara değerler eğitimi verilmesine ve çocuğun kendi gerçeklik perspektifinden hareketle toplumu var eden temel unsurları kavramasına olanak tanımaktadır (Özcan, 2023, s. 107). Bununla birlikte, yazınsal yapıtlar aracılığıyla farklı yaşam deneyimleri edinen çocuklar, toplumsal ve duygusal güçlüklerle başa çıkmayı da öğrenmektedir (Noddings, 2002). Bohlin'e (2005, s. 179) göre yazınsal yapıtlar, bireyde olumlu benlik algısı ve empati becerisinin gelişimini desteklemektedir. Aslan'a (2023, ss. 27-28) göre yazınsal yapıtlarda bulunan karakterler aracılığıyla okur kendi eksiklerini, hatalarını görmekte ve başka yaşamlar hakkında düşünüp sorgulamalar yaparak duyarlık kazanmaktadır. Bu kapsamda çocuk edebiyatı yapıtları, çocukların kişisel gelişim süreçlerinde ve toplumsal ilişkilerinde bilinçli, empati yeteneği gelişmiş, değer yargılarını içselleştirmiş ve ahlaki muhakeme becerisine sahip bireyler olarak yetişmelerine önemli katkılarda bulunmaktadır.

Çocuk edebiyatı ürünlerinin kişilik gelişimi ve değer öğrenimine yönelik olumlu katkıda bulunabilmesi için yapıtın çocuğu merkeze alan, çocuk duyarlıklarını içeren ve çocuk gerçekliğine uygun vb. birtakım kendine özgü ilkelere uygun şekilde yapılandırılmış olması gerekmektedir. Özdemir'e (1983, ss. 28-29) göre çocuğa görelilik ilkesi kapsamında yazınsal metinleri oluşturan yazarın, çocuğun ilgi ve gereksinmelerine uygun konular seçmesi ve okurun dilsel gelişim düzeyini göz önünde tutması gerekmektedir. Sever'e (2013, s. 22) göre çocuk edebiyatı metinleri, doğru veya yanlış olanı söylememeli, bunları sezdirmeli; emir ve kurallı cümleleri içermemelidir. Öte yandan, çocuk edebiyatı yapıtlarında çocuk gerçekçiliği ilkesine uygun olarak olayların çocuğun bakış açısıyla sunulması gerekmektedir (Çer, 2016, s. 2). Çocuk gerçekçiliği, çocuğun yapıtı kendi bakış açısından değerlendirerek daha derin bir anlama sürecine girmesine olanak tanımaktadır. O'Sullivan'a (2004, s. 641) göre çocukların değer gelişimini destekleyen kitaplarda yer alan kahramanların, çocuklarla aynı yaş grubunda olması ve bu karakterlerin gerçekçi bir şekilde betimlenmesi önem arz etmektedir. Bu sayede çocuklar, hayranlık duydukları kahramanlarla özdeşim kurarak ya da onlara öykünerek olumlu değerleri içselleştirme sürecine girmektedir.

Ülkemizde kültürel ve evrensel değerlerin eğitim-öğretim aracılığıyla kazandırılması hedeflenmektedir. Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli Öğretim Programları Ortak Metni'nde (2024) yer alan "Erdem-Değer-Eylem Çerçevesi" bu hedefe ulaşmak için ayrıntılı biçimde yapılandırılmıştır. Öğrencilere kazandırılacak değer ve eylemler açık ve seçik biçimde

verilmiştir. Bu kapsamda Maarif Modeli'nde yer alan yirmi adet değer "adalet, aile bütünlüğü, çalışkanlık, dostluk, duyarlılık, dürüstlük, estetik, mahremiyet, merhamet, mütevazılık, özgürlük, sabır, sağlıklı yaşam, saygı, sevgi sorumluluk, tasarruf, temizlik, vatanseverlik ve yardımseverlik" açıklamalarıyla birlikte ortak metinde bulunmaktadır.

Maarif Modeli'ndeki "Erdem-Değer-Eylem Çerçevesi"nin temel alındığı bir eğitim-öğretim sürecinde bu değerlerin özümsemesinde çocuk edebiyatı yapıtlarının işlevini ortaya koyan bir çalışmanın yapılması gerekli görülmüştür. Bu bağlamda alanyazında bir boşluk olduğu söylenebilir. Bu çalışma, alanyazındaki bu boşluğu doldurması bakımından önemlidir. Çocuk edebiyatı yapıtlarının insana ve yaşama ilişkin çeşitli erdem, değer ve duyarlıkları oluşturmada önemli bir işlevi olduğu için yapılan çalışmanın alanyazına katkı sağlayacağı düşünülmektedir. Bu araştırmanın amacı, çocuğa görelilik ve çocuk gerçekliği ilkelerini destekleyen ortaokul düzeyine uygun sekiz çocuk romanını "Erdem-Değer-Eylem Çerçevesi"ne göre inceleyip bunların kitaplardaki varlığını belirlemek ve değer eğitiminde nitelikli çocuk edebiyatı yapıtlarının işlevini ortaya koymaktır.

Yöntem

Araştırmanın Modeli

Bu araştırma, genel tarama modeliyle yapılmıştır. Bu model, alanyazında, "Çok sayıda ögeden oluşan bir evrende, evrene ilişkin genel bir yargıya varmak amacıyla evrenin tümü ya da ondan alınarak bir grup, örnek ya da örneklem üzerinde yapılan tarama düzenlemeleri" biçiminde tanımlanmaktadır (Karasar, 2006, s. 79). Araştırmada, 10-14 yaş grubuna seslenen çocuğa görelilik ve çocuk gerçekliği ilkelerini destekleyen sekiz çocuk romanının "Erdem-Değer-Eylem Çerçevesi"ne göre incelenmesi amaçlandığından genel tarama modeli seçilmiştir. Genel tarama modellerinden olan tekil tarama modelleri ise araştırmanın amacına uygunluk göstermektedir. Tekil tarama modelleri, "değişkenlerin tek tek, nicelik veya niteliklerinin belirlenmesi amacıyla yapılan modellerdir" (Karasar, 2006, s. 79).

Çalışmada, nitel araştırma yaklaşımı benimsenmiştir. Nitel araştırma, "gözlem, görüşme ve belge çözümlemesi gibi nitel veri toplama yöntemlerinin kullanıldığı, algıların ve olayların doğal ortamda gerçekçi ve bütüncül bir biçimde ortaya konmasına yönelik nitel bir sürecin izlendiği araştırma" olarak tanımlanabilir (Yıldırım ve Şimşek, 2011, s. 39).

Veri Kaynağı (İncelenen Kitaplar)

Veri kaynağı araştırmanın amacına uygun olarak belirlenmeye çalışılmıştır. Nitel araştırmalar, genellikle amaçlı bir biçimde seçilmiş küçük çalışma gruplarıyla ayrıntılı biçimde yapılır (Patton, 2014, s. 230). Bunun için öncelikle, çalışma evreni tanımlanıp sınırlandırılmıştır. "Çalışma evreninin sınırlandırılması genel, tanımlanması özel ölçütler gerektirir. Bu ölçütler, evrendeki birimlerin türünü, buldukları yer ile ayrıntılı öteki özellikleri belirler niteliktedir." (Karasar, 2006, s. 116). Araştırmanın amacına uygun olarak çalışmanın evreninin sınırlandırılmasında amaçlı örnekleme yöntemlerinden "ölçüt örnekleme" kullanılmıştır. Amaçlı örneklemede araştırmacı, ilgili evrenin özelliklerini belirler

ve bu özelliklere sahip veri kaynağını belirlemeye çalışır (Johnson ve Christensen, 2014, s. 231). Bu örnekleme yöntemindeki temel anlayış, önceden belirlenmiş bir dizi ölçütü karşılayan bütün durumların çalışılmasıdır (Yıldırım ve Şimşek, 2011, s. 112). Araştırmacı, genellikle veri kaynağının sahip olması gereken ölçütleri belirler ve ölçütleri, çalışma dışında tutulacak veri kaynağını ayırt etmek için kullanır (Johnson ve Christensen, 2014, s. 235). Ölçüt örnekleme yöntemindeki asıl nokta, seçilecek olan durumların bilgi verme açısından zengin olmasıdır (Patton, 2014: 238).

Bu araştırmada veri kaynağı olarak kullanılan kitapların belirlenmesinde aşağıda sıralanan ölçütler temel alınmıştır:

- 1) Çocuk romanlarının 10-14 yaş aralığına seslenmesi.
- 2) Eşit sayıda Türk ve yabancı yazarlardan roman türünde yapıt seçilmesi.
- 3) Çocuk için yazdığı yapıtlardan en az birinin edebiyat/sanat ödülü alması.

Bu ölçütlere göre saptanan çocuk romanlarının bir listesi yapılmış ve veri kaynağı olarak seçilecek kitapların belirlenmesi için üç uzmanın görüşüne başvurulmuştur. Üç uzmanın ortak olarak seçtiği kitaplar araştırma kapsamında veri kaynağı olarak kullanılmıştır. Araştırmada incelenen kitapların listesi Tablo 1'de gösterilmiştir.

Tablo 1. *İncelenen çocuk romanlarının listesi*

Sıra No	Yazarın Adı Soyadı	Romanın Adı	Yayınevi
K1	Çetin Öner	Gülibik	Can Çocuk Yayınları
K2	Sevim Ak	Gökkuşluğu Yazı	Günüşiği Kitaplığı
K3	Miyase Sertbarut	Buz Bebekler	Tudem Yayınları
K4	Yalvaç Ural	Müzik Satan Çocuklar	Marsık Kitap
K5	Christine Nöstlinger	Kim Takar Salatalık Kral'ı	Günüşiği Kitaplığı
K6	Christine Nöstlinger	Konuk Değil Baş Belası	Günüşiği Kitaplığı
K7	Astrid Lindgren	Pippi Uzunçorap	Pegasus Yayınları
K8	Angela Nanetti	Dedem Bir Kiraz Ağacı	Günüşiği Kitaplığı

Verilerin Toplanması

Bu araştırmada veriler, nitel araştırma yöntemlerinden olan belgesel tarama yoluyla toplanmıştır. Belgesel tarama, "var olan kayıt ve belgeleri inceleyerek veri toplamaktır" (Karasar, 2006, s. 183). Belge incelemesi, araştırılması amaçlanan olgulara ilişkin bilgi içeren yazılı gereçlerin çözümlenmesini kapsar. Araştırılması hedeflenen olgu veya olgular hakkında bilgi içeren yazılı materyallerin incelenmesini kapsar (Yıldırım ve Şimşek, 2011, s. 187). Romanlar, öncelikler araştırmacılar tarafından okunarak "Erdem-Değer-Eylem Çerçevesi"ne uygun veriler elde edilmiştir. Elde edilen veriler, kategorilere uygun olarak bilgisayar ortamına aktarılmış ve çözümlenmeye hazır duruma getirilmiştir.

Verilerin Çözümlemesi

Bu araştırmada verilerin çözümlenmesinde "içerik çözümlemesi" yöntemi kullanılmıştır. İçerik çözümlemesi "sözel, yazılı ve diğer gereçlerin içerdiği iletiyi, anlam ve/veya dilbilgisi açısından nesnel ve dizgesel olarak sınıflandırma, sayılara dönüştürme ve

çıkarmada bulunma yoluyla sosyal gerçeği araştıran bilimsel bir yaklaşımdır" (Tavşancıl ve Aslan, 2001, s. 22). İçerik çözümlemesinde temel amaç, elde edilen verileri açıklayabilecek kavramalara ve ilişkilere ulaşmaktır (Yıldırım ve Şimşek, 2011). Araştırma amacına uygun olarak elde edilen verilerin kodlanmasına, çözümleme kategorilerinin saptanmasıyla başlanır (Bilgin, 2006). İçerik çözümlenmesinde MEB (2024) tarafından belirlenen "Erdem-Değer-Eylem Çerçevesi"ndeki kategoriler kullanılmıştır. Araştırmada kayıt birimi olarak "cümle ve paragraf" kullanılmış olup bağlam birimi olarak da "izlek" seçilmiştir. Kayıt birimi, içeriğin belli bir kategoriye yerleştirilecek olan en küçük çözümleme birimidir. Bağlam birimi ise kayıt birimini değerlendirmek için kullanılan en geniş bölümdür (Tavşancıl ve Aslan, 2001).

Veri kaynağı olan çocuk romanları öncelikle araştırmacılar tarafından ayrıntılı biçimde okunmuştur. İlk okumadan sonra romanlarda saptanan değerler sayısallaştırılarak tablolar hâlinde gösterilmiştir. Tablolarda hangi kök değerlerin romanlar ne sıklıkla işlendiği gösterilmiştir. Daha sonra ise her değere ilişkin bir başlık açılarak o değerlerin kitapta nasıl işlendiği yorumlanmış ve romanlardan değerlerin işlendiğini gösteren alıntılar yapılmıştır.

Geçerlik ve Güvenirlik

Geçerlik, ölçülmek istenen şeyin ölçülebilme derecesidir. Diğer bir deyişle, ölçülmek istenenin başka şeylerle karıştırılmadan ölçülebilmesidir (Karasar, 2006, s. 151). İçerik çözümlemesinde sonuçlar sunulurken çözümleme işleminde kullanılan kategorilerin açık ve seçik tanımlanması gerekir. Elde edilen ölçümler ancak bu tanımlamalara ilişkin olarak geçerlik kazanır (Tavşancıl ve Aslan, 2001, s. 82). Bu araştırmanın kategorileri MEB (2024) tarafından belirlenmiş olan "Erdem-Değer-Eylem Çerçevesi"ndeki değerlerdir. Bu bağlamda araştırmacının ölçmek istediğini, doğru ve yansız biçimde ölçtüğü söylenebilir.

Güvenirlik, "aynı şeyin bağımsız ölçümleri arasındaki kararlılıktır; ölçülmek istenen belli bir şeyin, sürekli olarak aynı simgeleri almasıdır; aynı süreçlerin izlenmesi ve aynı ölçütlerin kullanılması ile aynı sonuçların alınmasıdır; ölçmenin rastlantısal yanılardan arınık olmasıdır" biçiminde tanımlanmaktadır (Karasar, 2006, s. 148). Kısaca, güvenilirlik, bir araştırmada elde edilen bulguların, tekrar edilip edilememesi ile ilgilidir (Merriam, 2015, s. 211). Çalışmada elde edilen verilerin güvenilirliğin sınanması için bağımsız gözlemciler arası uyuma bakılmıştır. Bu güvenilirlik ölçütünün geçerli olması için araştırmacılar / kodlayıcılar arasında en az %70 oranında bir uyumun olması gerekir (Tavşancıl ve Aslan, 2001: 81). Bazı kaynaklarda araştırmacılar arasındaki uyumun en az %80 olması gerektiği belirtilir (Milers & Huberman, 1994; Akt. Creswell, 2016: 203).

Bağımsız gözlemciler arasındaki uyumu hesaplamak için aşağıdaki formül kullanılmıştır (Miles ve Huberman, 1994; Akt. Tavşancıl ve Aslan, 2001, s. 81):

$$\text{Güvenirlik} = \frac{\text{Uzlaşma Sayısı}}{\text{Uzlaşma} + \text{Uzlaşmama Sayısı}} \times 100$$

Bu formülün uygulanması sonucu araştırmacı/kodlayıcılar arasındaki tutarlık oranının %85 olduğu görülmüştür. Bu sonuca göre araştırma güvenilirdir.

Bulgular

Araştırmanın bu bölümünde incelenen çocuk romanlarında saptanan değerlere ilişkin sayısal veriler tablolar hâlinde gösterilmiş olup bulgular yorumlanmıştır. Değerleri örneklendirmek için yapıtlardan doğrudan alıntılar yapılmıştır.

Adalet Değerine İlişkin Bulgular

Tablo 2. Çocuk edebiyatı yapıtlarında yer alan adalet değerinin dağılımı

Değer	Eylemler	K1	K2	K3	K4	K5	K6	K7	K8	Top.
D1 Adalet	D1.1. Hak ve özgürlüklerini bilmek ve korumak		3				3	3	3	12
	D1.2. Hakkaniyetli davranmak	1	3	4		3	6		2	19
	D1.3. Ölçülü ve dengeli olmak		3				3		1	7
	D1.4. Liyakate önem vermek						7			7
	Toplam (Adalet)	1	9	4		3	19	3	6	45

Tablo 2’de incelenen kitaplardaki adalet değeriyle ilgili bilgiler yer almaktadır. Tablo 2’ye göre adalet değeri en çok *Konuk Değil Baş Belası (K6)* adlı yapıtta 19, *Gökkuşluğu Yazı (K2)* adlı kitapta 9 kez işlenmiştir. Bununla birlikte, adalet değerine *Gülibik (K1)* adlı kitapta 1, *Buz Bebekler (K3)* adlı kitapta 4, *Kim Takar Salatalık Kral’ı (K5)* adlı kitapta 3, *Pippi Uzunçorap (K7)* adlı kitapta 3 ve *Dedem Bir Kiraz Ağacı (K8)* kitabında 6 kez yer verilmiş; ilgili kitaplarda adalet değerine daha az rastlanmıştır. Öte yandan, *Müzik Satan Çocuklar (K4)* adlı yapıtta ise adalet değerine ilişkin bir bulguya rastlanmamıştır. İncelenen yapıtlarda adalet değerine yönelik toplam 45 örnek belirlenmiştir.

İncelenen yapıtlarda en fazla “D.1.2. Hakkaniyetli davranmak” ve “D1.1. Hak ve özgürlüklerini bilmek ve korumak” eylemlerine ilişkin bulgulara rastlanmıştır. Hakkaniyetli davranmak eylemine, K4 ve K7 kitapları hariç diğer kitaplarda toplam 19; “D1.1. Hak ve özgürlüklerini bilmek ve korumak” eylemine ise 12 kez yer verilmiştir. Bununla birlikte, incelenen yapıtlarda liyakate önem vermek eylemine ilişkin bulguya daha az rastlanmıştır. Liyakate önem vermek eylemine, yalnızca “*Konuk Değil Baş Belası (K6)*” adlı yapıtta 7 kez yer verilmiştir. Kitaplarda en çok “Hakkaniyetli davranmak” ve “Hak ve özgürlüklerini bilmek ve korumak” değerlerine yer verilmesinin nedeni, bu değerlerin küçük yaş gruplarındaki çocuklarda geliştirilmesi gereken temel değerlerden biri olarak görülmesidir. Nitekim, değerler eğitime yönelik çalışmalar, çocukların hak ve özgürlük bilinci kazanmalarının, toplumsal uyum sağlama ve bireysel güven geliştirme süreci açısından önemli olduğunu ortaya koymaktadır (Halstead ve Taylor, 2000). Aşağıda incelenen yapıtlardaki değerlere ilişkin doğrudan ve örtük içerikler, romanlardan yapılan alıntılarla örneklendirilmiştir:

“Nedenini bilmiyordum ama Gülibik haklı olmalıydı. Çünkü o, olur olmaz şeyler için hır çıkartan, kavgacı horozlardan değildi. Ama bir haksızlık görünce de dikiliverirdi karşısına.” (K1, s. 51) (Hakkaniyetli davranmak)

“Kötülüğün cezasız kalmaması için elimizden geleni yapmıştık.” (K3, s. 135) (Hakkaniyetli davranmak)

“Nik’e haksız davrandığımı ve onunla çok kaba konuştuğumu fark ettim. (...) ‘Özür dilerim Nik.’ dedim.” (K5, s. 153) (Hakkaniyetli davranmak)

“Sizi ödleler!” dedi Pippi. “Bir kişiye beş kişi saldırırsınız ha! Sonra da savunmasız bir kızı itip kakarsınız. Off, çok çirkin bir davranış!” (K7, s. 33) (Hak ve özgürlüklerini bilmek ve korumak)

“Eğer biz halledemezsek, bir avukata başvururuz.” (K8, s. 76) (Hak ve özgürlüklerini bilmek ve korumak)

“O zaman, bir keresinde yumurta sepetini düşürdüğüm için, annemin gülmek yerine, bana sıkı bir tokat indirdiği geldi aklıma. Bazı konularda annem dedeme hiç benzemiyordu gerçekten!” (K8, s. 46) (Ölçülü ve dengeli olmak)

“Annemle babamın akli fikri hep Göksu’da. Ne istese, zamanında yerine getirmeye çalışırlar. Yoksa, evimize huzursuzluk girmiş. Tatili kısa tutun, ben yutkunayım, kardeşim içine tıkaştırdıklarını, patlayan çöplükler gibi ortaya saçıversin. Çöpleri de ben toplayayım. Adalet mi bu?” (K2, s. 19) (Ölçülü ve dengeli olmak)

“İşte şimdi annem, İngilizce öğretmenime, onu bana iyi vermeye ikna etmeye gitmiş olmalıydı! Çirkin bir ortamın karnemi berbat etmemesi için!” (K6, s. 12) (Liyakate önem vermek)

Aile Bütünlüğü Değerine İlişkin Bulgular

Tablo 3. Çocuk edebiyatı yapıtlarında yer alan aile bütünlüğü değerinin dağılımı

Değer	Eylemler	K1	K2	K3	K4	K5	K6	K7	K8	Top.
D2 Aile Bütünlüğü	D2.1. Aile birliğine önem vermek	26	17	2	2	16	6	4	73	
	D2.2. Aile içi dayanışma göstermek	22		3		6		9	40	
	D2.3. Aile içi iletişimi güçlendirmek	16				25		5	46	
	D2.4. Aile içi sorumlulukları yerine getirmek	1	9		2		1		1	14
	Toplam (Aile Bütünlüğü)	1	73	17	7	2	58	6	19	183

Tablo 3’te incelenen kitaplardaki aile bütünlüğü değeriyle ilgili bilgiler yer almaktadır. Tablo 3’e göre aile bütünlüğü değeri en fazla *Gökkuşaklı Yazı* (K2) kitabında 73, *Konuk Değil Baş Belası* (K6) kitabında 58, *Dedem Bir Kiraz Ağacı* (K8) kitabında 19, *Buz Bebekler* (K3) kitabında ise 17 kez işlenmiştir. Bununla birlikte, aile bütünlüğü değerine *Gülibik* (K1) adlı yapıtta 1, *Kim Takar Salatalık Kral’ı* (K5) adlı yapıtta 2, *Pippi Uzunçorap* (K7) adlı yapıtta 6, *Müzik Satan Çocuklar* (K4) adlı yapıtta 7 kez yer verilmiş, böylelikle ilgili kitaplarda aile bütünlüğü değerine daha az yer verilmiştir. İncelenen yapıtlarda, aile bütünlüğü değerine ilişkin toplam 183 örnek belirlenmiştir.

İncelenen yapıtlarda en fazla “D2.1. Aile birliğine önem vermek” ve “D2.3. Aile içi iletişimi güçlendirmek” eylemlerine ilişkin bulgulara rastlanmıştır. Yapıtlarda en az “D2.4. Aile içi sorumlulukları yerine getirmek” eylemine değinilmiştir.

Ele alınan kitaplarda aile bütünlüğü değerine sıkça değinildiği gözlenmiştir. Aile bütünlüğü, bireylerin ilişkilerindeki bağların güçlü olmasını ve sosyal yaşamda daha sağlıklı ilişkiler kurmasını desteklemekte; bu sayede toplumsal huzurun temelini oluşturmaktadır. Aile bütünlüğü değerinin erken yaşlardan itibaren çocuklara kazandırılması bireysel ve sosyal gelişim için önem taşımaktadır. Aşağıda incelenen yapıtlardaki değerlere ilişkin doğrudan ve örtük içerikler, romanlardan yapılan alıntılarla örneklendirilmiştir:

“Annem beni küçükken bir kara böcek gibi görür. Kendime özel düşüncelerimi hayal bile edemez.” (K2, s. 46) (Aile içi iletişimi güçlendirmek)

“Oysa annem, birinci sınıf, göstermelik karnelere bayılır. Sanırım, ben ya da ablam sırf pekiyi dolu bir karne getirsek, annem buna siyah vizon bir mantodan daha fazla sevinir.” (K6, s. 11) (Aile içi iletişimi güçlendirmek)

“Yoksul olduğumuz için pazar günleri de çalışmak zorundaydık.” (K1, s. 25) (Aile içi sorumlulukları yerine getirmek)

“Yalnızca anne akşam yemeği için topladığı çalı-çırpıyı arabaya taşıyordu.” (K4, s. 22) (Aile içi sorumlulukları yerine getirmek)

“Akrabalar önemliymiş. İleride başımıza ne geleceği belli olmazmış. Sema Anne öyle sık söyledi ki bunu.” (K3, s. 42) (Aile birliğine önem vermek)

“Dedemle anneannem şehre, bizde kalmaya çok seyrek gelirlerdi, ama hiçbir doğum günümü atlamazlardı.” (K8, s. 22) (Aile birliğine önem vermek)

“Sargılıydı elleri gözlerini açtığı anda annesi babası, bir de Gani duruyorlardı başında.” (K4, s. 68) (Aile içi dayanışma göstermek)

“Otizm hastası bir çocuğun ablası seçilmemin nedeni ne? Göksu’nun bugüne kadar çatıdan düşmemesinin, suda boğulmamasının nedeni değil miyim? Beni, kardeşimin sorumluluğunu üstlenmeye kim görevlendirdi? Ben niye Göksu gibi burnumun dikine gidemiyorum?” (K2, s. 64) (Aile içi dayanışma göstermek)

Çalışkanlık Değerine İlişkin Bulgular

Tablo 4. Çocuk edebiyatı yapıtlarında yer alan çalışkanlık değerinin dağılımı

Değer	Eylemler	K1	K2	K3	K4	K5	K6	K7	K8	Top.
D3 Çalışkanlık	D3.1. Azimli olmak		9	4	5	4	1		2	25
	D3.2. Planlı olmak	2	5		1	2		3		13
	D3.3. Araştırmacı ve sorgulayıcı olmak	4						1	5	10
	D3.4. Çalışmalarda aktif rol almak	2	3							5
	Toplam (Çalışkanlık)	8	17	4	6	6	1	4	7	53

Tablo 4’te incelenen kitaplardaki çalışkanlık değeriyle ilgili bilgiler yer almaktadır. Tablo 4’e göre çalışkanlık değeri en fazla *Gökkuşluğu Yazı* (K2) kitabında 17, *Gülibik* (K1) kitabında 8, *Dedem Bir Kiraz Ağacı* (K8) kitabında 7, *Müzik Satan Çocuklar* (K4) kitabında 6 ve *Kim Takar Salatalık Kral’ı* (K5) kitabında 6 kez işlenmiştir. Bununla birlikte, çalışkanlık

değerine *Buz Bebekler* (K3) yapıtında 4, *Pippi Uzunçorap* (K7) kitabında 4, *Konuk Değil Baş Belası* (K6) kitabında 1 kez değinilmiş, böylelikle ilgili kitaplarda çalışkanlık değerine daha az rastlanmıştır. İncelenen yapıtlarda, çalışkanlık değerine ilişkin toplam 53 örnek saptanmıştır.

İncelenen yapıtlarda en fazla “D3.1. Azimli olmak” ve “D3.2. Planlı olmak” eylemlerine ilişkin bulgulara rastlanmıştır. Bununla birlikte, “D3.3. Araştırmacı ve sorgulayıcı olmak” ve “D3.4. Çalışmalarda aktif rol almak” eylemlerine daha az yer verilmiştir.

Ele alınan kitaplarda çalışkanlık değerine sıkça değinilmiştir. Nitekim, çalışkanlık değerinin küçük yaşlardan itibaren kazandırılması, bireylerin başarılı, sorumluluk sahibi bağımsız bireyler olarak yetişmelerine destek olmaktadır. Aşağıda incelenen kitaplardaki değerlere ilişkin doğrudan ve örtük içerikler, romanlardan yapılan alıntılarla örneklendirilmiştir:

“Önceden çalışmanın sayısız faydasını biliyorum. Okulda da ilk defa ‘aferini’ kapmak için geliştirdiğim taktiklerden biridir. Öğretmenin anlatmadığı konuları önceden okur, öne çıkmayı başarırım.” (K2, s. 116) (Azimli olmak)

“Sadun Hocam artık kırk fırın ekmek kırık fırın ekmek yemem gerektiğini söylemiyor. Oyun tarzımı beğenmeye başladı. Ama hırslı adam. “Daha iyi olacaksın, çok daha iyi olacaksın diyor.” (K3, s. 24) (Azimli olmak)

Hemen pes etmek olmaz, dedi. Hem de daha ilk günden!” (K6, s. 67) (Azimli olmak)

“Babamla tarlada çalışmak yorucu olmasına karşın çok güzel bir şeydi.” (K1, s. 25) (Çalışmalarda aktif rol almak)

“Yazları sepet örüp düğün gezerek kışları gezip dinlenerek geçiren göçebe bir çingene ailesi.” (K4, s. 22) (Planlı olmak)

“Dilbilgisi öğretmenimin dediğine göre, doğru planlama her şeyi belirliyormuş.” (K5, s. 9) (Planlı olmak)

“Ama ben yan gelip yatamam. Aslında ben bir Şeyler Bulucusu’yum. Benim gibi birinin boş vakti olmaz.” (K7, s. 26) (Araştırmacı ve sorgulayıcı olmak)

“Bir hafta sonra köye gittiğimizde, anneannemi dikkatle inceledim; bu iki rahatsızlığa benzer hiçbir belirti göremedim.” (K8, s. 22) (Araştırmacı ve sorgulayıcı olmak)

Dostluk Değerine İlişkin Bulgular

Tablo 5. Çocuk edebiyatı yapıtlarında yer alan dostluk değerinin dağılımı

Değer	Eylemler	K1	K2	K3	K4	K5	K6	K7	K8	Top
D4 Dostluk	D4.1. Arkadaşlarına destek olmak	2	8	2	1		2		2	17
	D4.2. Arkadaşları ile etkili iletişim kurmak	1	4		1		2	2		10
	D4.3. Güvene dayalı ilişkiler kurmak		3	6	1		3	2		15
	D4.4. Arkadaşlarını ve onlarla vakit geçirmeyi önemsemek	2	1		1		1	4		9
	D4.5. Farklı kültürlerle bağ kurmak			6				5		11
	Toplam (Dostluk)		5	22	8	4		13	8	2

Tablo 5'te incelenen kitaplardaki dostluk değeriyle ilgili bilgiler yer almaktadır. Tablo 5'e göre dostluk değeri en fazla *Gökkuşluğu Yazı* (K2) kitabında 22, *Konuk Değil Baş Belası* (K6) kitabında 13, *Buz Bebekler* (K3) kitabında 8 ve *Pippi Uzunçorap* (K7) kitabında ise 8 kez işlenmiştir. Bununla birlikte, dostluk değerine *Gülibik* (K1) yapıtında 5, *Müzik Satan Çocuklar* (K4) kitabında 4 ve *Dedem Bir Kiraz Ağacı* (K8) kitabında 2 kez değinilmiş; böylelikle ilgili kitaplarda dostluk değerine daha az rastlanmıştır. Öte yandan, *Kim Takar Salatalık Kral'ı* (K5) yapıtında dostluk değerine ilişkin bir bulguya rastlanmamıştır. İncelenen yapıtlarda, dostluk değerine ilişkin toplam 62 örnek saptanmıştır.

İncelenen yapıtlarda en fazla "D4.1. Arkadaşlarına destek olmak", "D4.3. Güvene dayalı ilişkiler kurmak" ve "D4.5. Farklı kültürlerle bağ kurmak" eylemlerine ilişkin bulgulara rastlanmıştır. Bununla birlikte, "D4.2. Arkadaşları ile etkili iletişim kurmak" ve "D4.4. Arkadaşlarını ve onlarla vakit geçirmeyi önemsemek" eylemlerine daha az yer verilmiştir.

Evrensel bir değerlerden biri olan dostluk, incelenen kitaplarda vurgulanmaktadır. Nitekim sosyal bir varlık olan insan, ilişkilerini dostluk değeri üzerine temellendirmekte; bu değer aracılığıyla toplumsal dinamikler kurmakta ve sosyal gelişim sağlamaktadır. Aşağıda incelenen kitaplardaki değerlere ilişkin doğrudan ve örtük içerikler, romanlardan yapılan alıntılarla örneklendirilmiştir:

"Kağnılar geçirdi yanımızdan, atlılar geçirdi. Ve ben, boyuna Gülibik'i düşünürdüm. Tek arkadaşım oydu benim." (K1, s. 27) (Arkadaşlarını ve onlarla vakit geçirmeyi önemsemek)

"Ama Pippi'yle oynamak daha eğlenceli. Atla dolaşmak falan!" (K7, s. 45) (Arkadaşlarını ve onlarla vakit geçirmeyi önemsemek)

"Ben de konuları bir kâğıda yazıp sıranın içinde tutuyorum. Oradan bakıp okursa iyi not alıyor. Yere kalemini düşürmüş de alıyormuş numarasına yatıp kopyalıyor. Ben böyle yapmazsam, kızcağız sınıfta bile kalır." (K2, s. 66) (Arkadaşlarına destek olmak)

"Okulda herkesin bu davadan haberi vardı ve bizim tarafımızı tutuyorlardı." (K8, s. 136) (Arkadaşlarına destek olmak)

"İyi ki varsın Lülüfer, iyi ki arkadaşımısın. Kimseye anlatamayacağım şeyleri sana anlatıyorum. Sözümü kesmiyorsun, dalga geçmiyorsun, sır saklıyorsun." (K3, s. 43) (Güvene dayalı ilişkiler kurmak)

"(...) Böyle söyledim Lülüfer, ama çok üzüldüm, çok... Bunu yalnızca sana söyleyebilirim." (K3, s. 55) (Güvene dayalı ilişkiler kurmak)

"Sarılıp sevgiyle kucakladılar birbirlerini oturup bir masaya anlattılar geçmişlerini." (K4, s. 51) (Arkadaşları ile etkili iletişim kurmak)

"Senin yaşındayken hayattaki en önemli şey arkadaşlardır. Oxford'ta gerçek arkadaşlar kazanacaksın. Yaz kamplarının arkadaşları nasıl kaynaştırdığını bilemezsin, Ewald!" (K6, s. 18) (Farklı kültürlerle bağ kurmak)

Duyarlılık Değerine İlişkin Bulgular

Tablo 6. Çocuk edebiyatı yapıtlarında yer alan duyarlılık değerinin dağılımı

Değer	Eylemler	K1	K2	K3	K4	K5	K6	K7	K8	Top.
D5 Duyarlılık	D5.1. İnsana ve topluma değer vermek		32		1	1	22		11	67
	D5.2. Çevreye ve canlılara değer vermek	4	7						2	13
	D5.3. Afet bilincine sahip olmak									
	Toplam (Duyarlılık)	4	39		1	1	22		13	80

Tablo 6’da incelenen kitaplardaki duyarlılık değeriyle ilgili bilgiler yer almaktadır. Tablo 6’ya göre duyarlılık değeri en fazla *Gökkuşluğu Yazı (K2)* kitabında 39, *Konuk Değil Baş Belası (K6)* kitabında 22 ve *Dedem Bir Kiraz Ağacı (K8)* kitabında 13 kez işlenmiştir. Bununla birlikte, duyarlılık değerine *Müzik Satan Çocuklar (K4)* kitabında 1, *Kim Takar Salatalık Kral’ı (K5)* kitabında 1 ve *Gülibik (K1)* kitabında 4 kez değinilmiş; böylelikle ilgili kitaplarda duyarlılık değerine daha az rastlanmıştır. Öte yandan, *Buz Bebekler (K3)* ve *Pippi Uzunçorap (K7)* yapıtlarında duyarlılık değerine ilişkin bir bulguya rastlanmamıştır. İlgili yapıtlarda, duyarlılık değerine ilişkin toplam 80 örnek saptanmıştır.

İncelenen yapıtlarda en fazla “D5.1. İnsana ve topluma değer vermek” eylemine ilişkin bulgulara rastlanmıştır. Bununla birlikte “D5.2. Çevreye ve canlılara değer vermek” eylemine daha az yer verilmiştir. Yapıtlarda “D5.3. Afet bilincine sahip olmak” eylemine ilişkin bir bulgu tespit edilmemiştir.

Çocuk edebiyatının önemli bir işlevi de duyarlı bireylerin yetişmesini sağlamaktır. Çocukların diğer kişiler, canlılar ve çevreye karşı duyarlı kılınması için çocuk kitaplarının sanatsal araç olarak kullanılması gerektiği söylenebilir. Aşağıda incelenen yapıtlardaki değerlere ilişkin doğrudan ve örtük içerikler, romanlardan yapılan alıntılarla örneklendirilmiştir:

“Fidan, sınıf arkadaşım Tülay’ın kardeşi. İki gözü de çok az görüyor. Benimle yürürken kendini güvende hissediyormuş. Can simidim der bana. Kardeşi gibi burnumu havaya dikip önden yürümüyorum; Fidan’ı izliyor, ona öncelik tanıyorum.” (K2, s. 36) (İnsana ve topluma değer vermek)

“O anda iki çocuk arkadaş oldular sevgi dolu gözlerle birbirlerine baktılar...” (K4, s. 48) (İnsana ve topluma değer vermek)

“Yolda şişman bir kadına rastladım. Şişman kadın bu kadar büyük bir torba dolusu kum oyuncakıyla ne yapacağını sordu bana. Ne yazık ki ona bunların yoksul zenci çocuklar için toplandığını söylemiş buldum. Benim zenciler için oyuncak toplumum şişman kadına harika geldi karınca kararınca kendisinin de yardım etmek istediğini söyledi” (K5, s. 104) (İnsana ve topluma değer vermek)

“Sonra da dışlanır ve herkesin gözünde inek ya da yağcı durumuna düşerdim. İnek ya da yağcı olmasa, istediğim en son şeydir!” (K6, s. 12) (İnsana ve topluma değer vermek)

“Ben ağlıyordum, Luigi Dede'm kapıyı çalıyordu, babaannem kapıya çıkıyordu ve sonra ikisi birden, Floppy'yle günlük gezmelerine başlıyorlardı. (Floppy ailenin köpeğidir.)” (K8, s. 12) (Çevreye ve canlılara değer vermek)

“Çok basit; ilgisizlik, yalnızlık... Sen de yalnız başına her gün aynı şeyleri yesen içsen, dar alanda gezinsen, sıkılmaz mısın?” (K2, s. 50) (Çevreye ve canlılara değer vermek)

“Bir aralık Gülibik hastalanır gibi oldu. Günlerce uyku girmedi gözüme, yemek yiyemedim.” (K1, s. 47) (Çevreye ve canlılara değer vermek)

“Ama tavukların üredikleri yumurtaya sevgisi ile can katanlar da onlardır.” (K1, s. 50) (Çevreye ve canlılara değer vermek)

Dürüstlük Değerine İlişkin Bulgular

Tablo 7. Çocuk edebiyatı yapıtlarında yer alan dürüstlük değerinin dağılımı

Değer	Eylemler	K1	K2	K3	K4	K5	K6	K7	K8	Top.
D6 Dürüstlük	D6.1. Samimi olmak						2		3	5
	D6.2. Doğru ve güvenilir olmak		5	2	1	3	3	3		17
	Toplam (Dürüstlük)		5	2	1	3	5	3	3	22

Tablo 7’de incelenen kitaplardaki dürüstlük değeriyle ilgili bilgiler yer almaktadır. Tablo 7’ye göre dürüstlük değeri en fazla *Gökkuşaklı Yazı* (K2) kitabında 5, *Konuk Değil Baş Belası* (K6) kitabında 5, *Kim Takar Salatalık Kral’ı* (K5) kitabında 3, *Pippi Uzunçorap* (K7) kitabında 3 ve *Dedem Bir Kiraz Ağacı* (K8) kitabında 3 kez işlenmiştir. Bununla birlikte, dürüstlük değerine *Buz Bebekler* (K3) kitabında 2, *Müzik Satan Çocuklar* (K4) kitabında 1 kez yer verilmiş; ilgili kitaplarda dürüstlük değerine daha az rastlanmıştır. Öte yandan, *Gülibik* (K1) kitabında dürüstlük değerine ilişkin bir bulguya rastlanmamıştır. İncelenen kitaplarda, dürüstlük değerine ilişkin toplam 22 örnek saptanmıştır.

İncelenen yapıtlarda en fazla “D6.2. Doğru ve güvenilir olmak” eylemine ilişkin bulgulara rastlanmıştır. Bununla birlikte “D6.1. Samimi olmak” eylemine daha az yer verilmiştir.

Çağımızda dürüstlük değerinin önemi yadsınamaz. 21. yüzyıl becerilerine sahip bireylerin bu değeri özümsemesi, toplumların sağlıklı biçimde varlığını sürdürmesini sağlar. İncelenen çocuk romanlarında dürüstlük değerine sayıca az rastlansa da bu değerın sezilmesinde ipuçları sunduğu söylenebilir. Aşağıda incelenen kitaplardaki değerlere ilişkin doğrudan ve örtük içerikler, romanlardan yapılan alıntılarla örneklendirilmiştir:

“Korkunç Isidor’u ise büyük amcam Isidor’a borçluyum. Annem ve babam bunu, “Ona küçük bir jest yapmak için!” diye açıklar. Büyük amcam epey zenginmiş de! Eğer ona sık sık küçük jestler yaparsak, bize de mirasından bir şeyler bırakabilirmiş belki.” (K6, s. 11) (Samimi olmak)

“Anneannem de benim geldiğimi görünce gülümsüyor ve bana öyle sıkı sarılıyordu ki, bazen boğulacağımı sanıyordum.” (K8, s. 29) (Samimi olmak)

“Öyle zamanlarda annemin hali beni çok üzüyor, onu avutmaya çalışıyordum.” (K8, s. 66) (Samimi olmak)

“Ben gideceğim. Fidan’a söz verdim.” (K2, s. 35) (Doğru ve güvenilir olmak)

“Cem de ben de doğruyu söylemekten vazgeçmeyeceğiz diye birbirimize söz verdik. Bu iş nereye varırsa varsın dik duracağız.” (K3, s. 136) (Doğru ve güvenilir olmak)

“İşte böyle başladı Sali’nin de Gani’yle konuşması sonra bir ara dedi ki Gani; “İnan Sali Benim de senin gibi gırnatamdan başka Arkadaşım olmadı” (K4, s. 52) (Doğru ve güvenilir olmak)

“Ona neredeyse bildiğim her şeyi anlattım. Tren sergisinde bütün bunların sır olduğunu unuttu verdim. Ama büyük babam hiç kimseye söylemeyeceğine söz verdi.” (K5, s. 111) (Doğru ve güvenilir olmak)

“Yalan söylemek çirkin bir şey,” dedi Annika. (K7, s. 17) (Doğru ve güvenilir olmak)

Estetik Değerine İlişkin Bulgular

Tablo 8. Çocuk edebiyatı yapıtlarında yer alan estetik değerinin dağılımı

Değer	Eylemler	K1	K2	K3	K4	K5	K6	K7	K8	Top.
D7 Estetik	D7.1. Duyusal derinliği anlamak	2	1		1					4
	D7.2. Üretkenliği ve ruhsal gelişimi desteklemek		7							7
	D7.3. Sanatsal ve görsel zevkleri hayatın bir parçası hâline getirmek		3		2					5
	Toplam (Estetik)	2	11		3					16

Tablo 8’de estetik değeriyle ilgili bilgiler yer almaktadır. Tablo 8’e göre estetik değeri en fazla *Gökkuşluğu Yazı* (K2) kitabında 11 kez işlenmiştir. Bununla birlikte, estetik değerine *Buz Bebekler* (K3) adlı kitapta 3, *Gülibik* (K1) kitabında ise 2 kez yer verilmiş; ilgili kitaplarda estetik değeri daha az rastlanmıştır. Öte yandan, *Buz Bebekler* (K3), *Kim Takar Salatalık Kral’ı* (K5), *Konuk Değil Baş Belası* (K6), *Pippi Uzunçorap* (K7) ve *Dedem Bir Kiraz Ağacı* (K8) adlı kitaplarda estetik değeri ilişkin bir bulguya rastlanmamıştır. İncelenen yapıtlarda, estetik değeri ilişkin toplam 16 örnek saptanmıştır.

İncelenen yapıtlarda en fazla “D7.2. Üretkenliği ve ruhsal gelişimi desteklemek” eylemine ilişkin bulgulara rastlanmıştır. Bununla birlikte “D7.3. Sanatsal ve görsel zevkleri hayatın bir parçası hâline getirmek” ve “D7.1. Duyusal derinliği anlamak” eylemlerine estetik değerinin vurgulandığı yapıtlarda daha az yer verilmiştir.

Sanat ve edebiyat, estetik zevk kazandırmada önemli rol oynar. Çocuk edebiyatı yapıtları da estetik zevki geliştirecek niteliklere sahiptir. İncelenen kitaplarda doğrudan estetik değeri ilişkin örnekler rastlanmasa da dolaylı olarak çocuk okura estetik değeri duyumsatacağı söylenebilir. Aşağıda incelenen yapıtlardaki değerlere ilişkin doğrudan ve örtük içerikler, romanlardan yapılan alıntılarla örneklendirilmiştir:

“Yatağa girer girmez düşünmeye başladım yıldızları, gökyüzünü. Uzaklardan koyunların sesleri gelirdi. Yıldızlar bir parlar, bir sönerdi tepemde. Samanyolu bir buğday tarlası gibi uzanırdı. Kutup yıldızı göz kırpardı.” (K1, s. 32) (Duyusal derinliği anlamak)

“Ağaçlar daha tomurcuklanmadan, her yer tüm yeşile keser. Kar çiçekleri çıkar, eriyen karların altından, Burcu burcu nergis, sümbül, dağ çiçekleri kokar her yer. Mor menekşeler kayaların altından burunlarını çıkarıp gülümserler.” (K1, s. 49) (Duyusal derinliği anlamak)

“O gün çok üzgündü Gani erkenden geldi hastaneye elindeki çiçekleri sunamadan kimseye düşürdü yere.” (K4, s. 79) (Duyusal derinliği anlamak)

“Lekenin üstüne resim çizmeye bayılır. Delikleri düğmelerle, yapıştırma süslerle, mercimek, nohut taneleriyle, kuru çiçeklerle kapatır.” (K2, s. 16) (Üretkenliği ve ruhsal gelişimi desteklemek)

“...deniz manzarasına çakıldım kaldım. Dalgalarında çiçek saksıları asılı, ışıltılı bir deniz aklımı çeldi önce. Dikkatle bakınca, aslan kafasına benzer kayalıkları, bebek yıldızların doluştuğu kumsalı, ağaçların sudaki yansımalarına tutunmuş denizkızını gördüm. ...elbise dolabının arka tahtasına uçsuz bucaksız hayal denizini çizmek kimin aklına gelir ki?” (K2, ss. 17–18) (Üretkenliği ve ruhsal gelişimi desteklemek)

“Babasının yaktığı ateşin başına oturdu Sali. Kemanını çalmaya başladı çevresindeki ağaçlara tüneyen kuşlar susmuş, onu dinliyorlardı. Yalnızca bir bülbül uymuyordu kurala bir solist gibi ara sıra eşlik ediyordu kemana.” (K4, s. 32) (Sanatsal ve görsel zevkleri hayatın bir parçası hâline getirmek)

“Barış, dans ve müzikle iç içe yaşıyor. Nota kâğıtlarını okuyor, sesini çalıştırıyor. Müzikli dünya, zorluklarla baş etmesini kolaylaştırıyormuş.” (K2, s. 180) (Sanatsal ve görsel zevkleri hayatın bir parçası hâline getirmek)

“Göksu’nun yatağının kenarındaki duvar kendi çizdiği resimlerle silme dolu. Ayın çoklu yüzü, göğe tırmanan cüceler, kabarık elbiseli fırıncı kız, ellerinde papatyalarla koşan bir çöp oğlan, vagonları turuncu, mor, yeşil, trenler...” (K2, s. 111) (Üretkenliği ve ruhsal gelişimi desteklemek; Sanatsal ve görsel zevkleri hayatın bir parçası hâline getirmek)

Mahremiyet Değerine İlişkin Bulgular

Tablo 9. Çocuk edebiyatı yapıtlarında yer alan mahremiyet değerinin dağılımı

Değer	Eylemler	K1	K2	K3	K4	K5	K6	K7	K8	Top
D8 Mahremiyet	D8.1. Kişisel özgürlük alanını korumak		6			3	25		1	35
	D8.2. Kişisel bilgilerin gizliliğini korumak		1			1	1			3
	D8.3. Aile içi ilişkilerde özel alanı dikkate almak		5			1	11			17
	D8.4. Sosyal ilişkilerde kişisel alanları korumak	1	4				6		1	12
	Toplam (Mahremiyet)	1	16			5	43		2	67

Tablo 9’da mahremiyet değeriyle ilgili bilgiler yer almaktadır. Tablo 9’a göre mahremiyet değeri en fazla *Konuk Değil Baş Belası* (K6) kitabında 43, *Gökkuşluğu Yazı* (K2)

kitabında 16 kez işlenmiştir. Bununla birlikte, mahremiyet değerine *Kim Takar Salatalık Kral'ı* (K5) kitabında 5, *Dedem Bir Kiraz Ağacı* (K8) kitabında 2, *Gülibik* (K1) kitabında ise 1 kez yer verilmiş; ilgili kitaplarda mahremiyet değerine daha az yer verilmiştir. Öte yandan, *Buz Bebekler* (K3), *Müzik Satan Çocuklar* (K4) ve *Pippi Uzunçorap* (K7) adlı kitaplarda mahremiyet değerine ilişkin bir bulguya rastlanmamıştır. İlgili kitaplarda, mahremiyet değerine ilişkin toplam 67 örnek saptanmıştır.

İncelenen yapıtlarda çoğunlukla “D8.1. Kişisel özgürlük alanını korumak” ve “D8.3. Aile içi ilişkilerde özel alanı dikkate almak” “D8.4. Sosyal ilişkilerde kişisel alanları korumak” eylemlerine ilişkin bulgulara rastlanmıştır. Öte yandan, mahremiyet değerini vurgulayan yapıtlarda en az “D8.2. Kişisel bilgilerin gizliliğini korumak” eylemine yer verilmiştir.

Mahremiyet değerinin erken yaşlardan itibaren kazandırılması gerekir. Çağımızda bireysel özgürlüğün ön koşulu olarak mahremiyet gösterilebilir. Bu bağlamda çocuk kitapları mahremiyet değerinin kazanılmasında önemli bir işlev üstlenir. Aşağıda incelenen yapıtlardaki değerlere ilişkin doğrudan ve örtük içerikler, romanlardan yapılan alıntılarla örneklendirilmiştir:

“Annem için ben görünmezim. Arkadaşlarımı tanımaya değer bulmaz. Ben, Göksu'nun bekçisiyim. Gözetmenim. Laf taşıyıcısıyım. Dedeme baston, Göksu'ya gözcü, cankurtaran...” (K2, s. 85) (Kişisel bilgilerin gizliliğini korumak)

“ (...) Çabuk günlüğümü bana geri ver diye gürlledi Martina. “ Benim uyarı mektubumu da!” diye bağırdım ben de.” (K5, s. 78) (Kişisel bilgilerin gizliliğini korumak)

“Onu kızdırmamaya çalışarak yalaktaki yumurtalara yaklaştım.” (K1, s. 14) (Sosyal ilişkilerde kişisel alanları korumak)

Hiçbir şey söylememeyi tercih ettim; annem de bir süre daha beni sıkıca tutup, okşamayı sürdürdü. (K8, s. 75) (Sosyal ilişkilerde kişisel alanları korumak)

“O zaman ben de kurtulmak için kulaklarımı tıkıyor, odama gidip kendimle ilgili şeyler düşünüyordum ya da resim yapıyordum.” (K8, s. 53) (Kişisel özgürlük alanını korumak)

“Bu durumda sen, iyi terbiyenin meyve verdiği ender çocuklardan birisin. İyi terbiye edilmiş çocuklar karşılık vermez.” (K6, s. 16) (Kişisel özgürlük alanını korumak)

“Cimri değilimdir, ama bornozum- özellikle de tatil günlerinde- en temek giysilerimden biridir.” (K6, s. 70) (Aile içi ilişkilerde özel alanı dikkate almak)

“Çekmeceleri çektim, çektim. Düzenini bozmadan içlerini karıştırdım.” (K2, s. 184) (Aile içi ilişkilerde özel alanı dikkate almak)

Merhamet Değerine İlişkin Bulgular

Tablo 10. Çocuk edebiyatı yapıtlarında yer alan merhamet değerinin dağılımı

Değer	Eylemler	K1	K2	K3	K4	K5	K6	K7	K8	Top.
D9	D9.1. Vicdanlı olmak	1	10			1	2			14
	D9.2. Şefkatli olmak		26				6		4	36
Merhamet	D9.3. İnsanı ve doğayı sevmek		10		8				6	24
	Toplam (Merhamet)	1	46		8	1	8		10	74

Tablo 10'da merhamet değeriyle ilgili bilgiler yer almaktadır. Tablo 10'a göre merhamet değeri en fazla *Gökkuşluğu Yazı* (K2) kitabında 46 kez işlenmiştir. Bununla birlikte, merhamet değerine *Dedem Bir Kiraz Ağacı* (K8) kitabında 10, *Müzik Satan Çocuklar* (K4) kitabında 8, *Konuk Değil Baş Belası* (K6) kitabında 8, *Gülibik* (K1) kitabında 1 ve *Kim Takar Salatalık Kral'ı* (K5) kitabında 1 kez yer verilmiş; ilgili kitaplarda merhamet değeri daha az işlenmiştir. Öte yandan, *Buz Bebekler* (K3), ve *Pippi Uzunçorap* (K7) adlı kitaplarda merhamet değerine ilişkin bir bulguya rastlanmamıştır. İlgili yapıtlarda, merhamet değerine ilişkin toplam 74 örnek saptanmıştır.

İncelenen kitaplarda çoğunlukla "D9.2 Şefkatli olmak ve "D9.3. İnsanı ve doğayı sevmek" eylemlerine ilişkin bulgulara rastlanmıştır. Öte yandan, merhamet değerini vurgulayan yapıtlarda "D9.1. Vicdanlı olmak" eylemine daha az yer verilmiştir.

Düşünen, duyarlı ve demokratik kültür bilinci edinmiş bireylerin merhametli olması beklenir. 21. yüzyıl insanı, diğer kişi ve canlılara karşı merhametli olmalıdır. İnsanın sosyal bir varlık olarak merhametli olması gerektiği çocuk edebiyatı yapıtları aracılığıyla sezdirilebilir. Aşağıda incelenen yapıtlardaki değerlere ilişkin doğrudan ve örtük içerikler, romanlardan yapılan alıntılarla örneklendirilmiştir:

"Oysa ben onu o zaman da şimdi de bağışlıyorum." (K1, s. 59) (Vicdanlı olmak)

"Kulak misafiri olduğum konuşmadan Jasper'a söz etmemek konusunda anlaştık Bille ile. Çünkü, insanın istenmediği bir yerde kalması korkunç olmalı." (K6, s. 103) (Vicdanlı olmak)

"Nik'e haksız davrandığımı ve onunla çok kaba konuştuğumu fark ettim. (...) "Özür dilerim Nik. "edim." (K5, s. 153) (Vicdanlı olmak)

"Fidan, sınıf arkadaşım Tülay'ın kardeşi. İki gözü de çok az görüyor. Benimle yürürken kendini güvende hissediyormuş. Can simidim der bana. Kardeşi gibi burnumu havaya dikip önden yürümüyorum; Fidan'ı izliyor, ona öncelik tanıyorum." (K2, s. 36) (Şefkatli olmak)

"Onu böyle huzursuz görünce, birden ben de o şekilde bağırarak dedeme kızdım ve onu avutmak için, "Endişelenme, anne, ben seni seviyorum!" dedim." (K8, s. 26) (Şefkatli olmak)

“Babam yerinden sıçradı. “Bunu anlayamayacak kadar aptalsan, çeneni tut. Niteliksiz yorumlarına ihtiyacım yok!” diye bağırdı.” (K6, s. 81) (Şefkatli olmak)

“O anda iki çocuk arkadaş oldular sevgi dolu gözlerle birbirlerine baktılar...” (K4, s. 48) (İnsanı ve doğayı sevmek)

“Anneannemin asıl tutkusu, tavuklardan çok kazlardı. Neden bilmiyorum, kazların insanlardan daha akıllı olduklarını söylerdi, ama ben biraz kendisine benzediklerinden böyle söylediğini düşünüyorum.” (K8, s. 24) (İnsanı ve doğayı sevmek)

Mütevazılık Değerine İlişkin Bulgular

Tablo 11. Çocuk edebiyatı yapıtlarında yer alan mütevazılık değerinin dağılımı

Değer	Eylemler	K1	K2	K3	K4	K5	K6	K7	K8	Top.
D10 Mütevazılık	D10.1. Kendini tanımak						1		1	2
	D10.2. Gösteriş ve övünmekten kaçınmak		2				3			5
	D10.3. İnsan ilişkilerinde yapıcı olmak	2	1				14		2	19
	Toplam (Mütevazılık)	2	3				18		3	26

Tablo 11’de mütevazılık değeriyle ilgili bilgiler yer almaktadır. Tablo 11’e göre mütevazılık değeri en fazla *Konuk Değil Baş Belası* (K6) kitabında 18 kez işlenmiştir. Bununla birlikte, mütevazılık değerine *Gökkuşluğu Yazı* (K2) kitabında 3, *Dedem Bir Kiraz Ağacı* (K8) kitabında 3 ve *Gülîbik* (K1) kitabında 2 kez rastlanılmış; ilgili yapıtlarda mütevazılık değeri daha az işlenmiştir. Öte yandan, *Buz Bebekler* (K3), *Müzik Satan Çocuklar* (K4), *Kim Takar Salatalık Kral’ı* (K5) ve *Pippi Uzunçorap* (K7) adlı yapıtlarda mütevazılık değerine ilişkin bir bulguya rastlanmamıştır. İncelenen yapıtlarda, mütevazılık değerine ilişkin toplam 26 örnek saptanmıştır.

İncelenen kitaplarda çoğunlukla “D10.3. İnsan ilişkilerinde yapıcı olmak” eylemine ilişkin örneklere rastlanmıştır. Öte yandan, bahsi geçen kitaplarda “D10.2. Gösteriş ve övünmekten kaçınmak” ve “D10.1. Kendini tanımak” eylemlerine daha az yer verilmiştir.

Toplumun etkin bir üyesi olmak için öncelikle iletişim becerisinin gelişmiş olması gerekir. İnsan ilişkilerinin temeli olan sağlıklı bir iletişim için kişilerin mütevazılık değerine sahip olması gerekir. Çocuk kitapları bu değerini okur tarafından sezilmesini sağlayabilir. Aşağıda incelenen yapıtlardaki değerlere ilişkin doğrudan ve örtük içerikler, romanlardan yapılan alıntılarla örneklendirilmiştir:

“Bunu hesaba katarak, başka bir şey söylemedim ve zaten iyi bildiğim bir şey yaptım: Baş eğdim.” (K6, s. 35) (Kendini tanımak)

“Öğrenecek ve yazacak o kadar çok şey vardı ki, bu da okulda en hoşuma gitmeyen şeydi; hem sonra, yazdıklarım herkesi güldürüyordu” (K8, s. 56) (Kendini tanımak)

“O zamanlar lider havalara kapılmıştım. Her şey elimin altında olsun isterdim. Takımın öteki oyuncularını, ‘Kupa nerede?’ diye sordukça, ben, ‘Kupanız batsın’ derdim. Topunu sustururdum.” (K2, s. 30) (Gösteriş ve övünmekten kaçınmak)

“Ama annem, yalınayak yürümeyi reddetti. “Sonra insanlar ne der?” diye itiraz etti. “Artık çocuk değilim ki!” (K6, s. 132) (Gösteriş ve övünmekten kaçınmak)

“Ben ihtiyacım olanı kazanıyorum. Fazla geleniyle de zor durumdaki insanlar için fikir üretiyorum, diyor.” (K2, s. 143) (Gösteriş ve övünmekten kaçınmak)

“Sevincimi, mutluluğumu birileri ile paylaşmak istiyordum.” (K1, s. 36) (İnsan ilişkilerinde yapıcı olmak)

“Çalışınca, emek verince, başarıyorsun.” (K2, s. 151) (İnsan ilişkilerinde yapıcı olmak)

“O an anneme karşı öyle bir nefret duydum ki, elimden gelse onu yok edebilirdim. Koşup dedeme sarılmak istedim, ama dedem beni tatlılıkla uzaklaştırdı.” (K8, s. 50) (İnsan ilişkilerinde yapıcı olmak)

Özgürlük Değerine İlişkin Bulgular

Tablo 12. Çocuk edebiyatı yapıtlarında yer alan özgürlük değerinin dağılımı

Değer	Eylemler	K1	K2	K3	K4	K5	K6	K7	K8	Top.
D11 Özgürlük	D11.1. Cesaretli ve girişimci olmak		22				23	4		49
	D11.2. Kararlı olmak		10	1		8	16	4	1	40
	D11.3. Kişisel ve toplumsal haklara saygı göstermek		5				6			11
	Toplam (Özgürlük)		37	1		8	45	8	1	100

Tablo 12’de özgürlük değeriyle ilgili bilgiler yer almaktadır. Tablo 12’ye göre özgürlük değeri en fazla *Konuk Değil Baş Belası* (K6) kitabında 45, *Gökkuşluğu Yazı* (K2) kitabında 37 kez işlenmiştir. Bununla birlikte, özgürlük değerine *Kim Takar Salatalık Kral’ı* (K5) adlı kitapta 8 ve *Pippi Uzunçorap* (K7) adlı kitapta 8 kez değinilmiştir. Öte yandan *Buz Bebekler* (K3) ve *Dedem Bir Kiraz Ağacı* (K8) kitaplarında ilgili değer 1 kez işlenmiş; *Gülibik* (K1) ve *Müzik Satan Çocuklar* (K4) kitaplarında özgürlük değerine ilişkin bir bulguya rastlanmamıştır. İncelenen yapıtlarda, özgürlük değerine ilişkin toplam 100 örnek saptanmıştır.

İncelenen kitaplarda özgürlük değerine ilişkin çoğunlukla “D11.1. Cesaretli ve girişimci olmak” ve “D11.2. Kararlı olmak” eylemleri işlenmiştir. Öte yandan, bahsi geçen kitaplarda “D11.3. Kişisel ve toplumsal haklara saygı göstermek” eylemine daha az yer verilmiştir.

Evrensel değerlerden biri olan özgürlük, bireylerin sağlıklı gelişimleri açısından önemlidir. Nitekim, özgürlük değeri, bireylerin kendilerini ifade etme, kendi kararlarını alabilme vb. becerilerinin kazandırılmasında son derece önemlidir. Bu nedenle ilgili kitaplarda sıkça vurgulandığı görülmektedir. Aşağıda incelenen yapıtlardaki değerlere ilişkin doğrudan ve örtük içerikler, romanlardan yapılan alıntılarla örneklendirilmiştir:

“Kıskançlıktan delirsem ne yazar! Kız, dedemin yakıştırmasıyla, tam bir akli evvel! Uçuk kaçık! Delidolu! Esintili!” (K2, s. 14) (Cesaretli ve girişimci olmak)

“Geçmişte evimizde hiç heyecanlı şeyler yaşanmadığından, heyecanlı olaylar anlatmakta pek deneyimli sayılmam. Annem bunu uyumlu aile yaşamımıza bağlıyor. Ablam ise bunun doğru olmadığını iddia ediyor. Biz uyumlu falan değil, düpedüz sıkıcıymışız. Kim haklı olursa olsun, ben yalnızca birbirini tekrar eden sıradanlıklara alışkınım.” (K6, s. 10) (Cesaretli ve girişimci olmak)

“Elveda çocuklar,” diyen Pippi, tek tek hepsini alnından öpmüştü. Benim için endişelenmeyin. Ben her zaman başımın çaresine bakabilirim.” (K7, s. 12) (Cesaretli ve girişimci olmak)

“İstediğim şeyi yaparım, hem sen ne karışyorsun? Sana ne?” (K3, s. 33) (Kararlı olmak)

“Büyükbabam, annem, Martina ve ben hayır anlamında kafamızı salladık ilk kez hiçbirimiz babamın emirlerine uyuyorduk.” (K5, s. 37) (Kararlı olmak)

“Annemin sorusu karşısında kendimi aptal gibi hissettim; ama ortada bir sorun vardı, bu nedenle de teslim olmadım.” (K8, s. 71) (Kararlı olmak)

“Göksu ne cehennemde? Diye beni sorguya çekmesi yok mu? İşte, bu sese illet oluyorum.” (K2, s. 12) (Kişisel ve toplumsal haklara saygı göstermek)

“Çünkü insan, fikri veya istekleri hiçbir zaman sorulmazsa haliyle öfkelenir.” (K6, s. 15) (Kişisel ve toplumsal haklara saygı göstermek)

Sabır Değerine İlişkin Bulgular

Tablo 13. Çocuk edebiyatı yapıtlarında yer alan sabır değerinin dağılımı

Değer	Eylemler	K1	K2	K3	K4	K5	K6	K7	K8	Top
D12 Sabır	D12.1. Olumlu bakış açısına sahip olmak		5		4		2		2	13
	D12.2. Düşünce, duygu ve davranışlarında kontrollü olmak		7				5		6	18
	D12.3. İstikrarlı olmak		4						1	5
	Toplam (Sabır)		16		4		7		9	36

Tablo 13’te sabır değeriyle ilgili bilgiler yer almaktadır. Tablo 13’e göre sabır değeri en fazla *Gökkuşluğu Yazı* (K2) kitabında 16 kez işlenmiştir. Bununla birlikte, sabır değerine *Dedem Bir Kiraz Ağacı* (K8) kitabında 9, *Konuk Değil Baş Belası* (K6) kitabında 7 ve *Müzik Satan Çocuklar* (K4) kitabında 4 kez değinilmiş; ilgili kitaplarda sabır değeri daha az işlenmiştir. Öte yandan, *Gülibik* (K1), *Buz Bebekler* (K3), *Kim Takar Salatalık Kral’ı* (K5), *Pippi Uzunçorap* (K7) adlı kitaplarda sabır değerine ilişkin bir bulgu tespit edilmemiştir. İncelenen yapıtlarda, sabır değerine ilişkin toplam 36 örnek saptanmıştır.

İncelenen kitaplarda sabır değerine ilişkin çoğunlukla “D12.2. Düşünce, duygu ve davranışlarında kontrollü olmak” ve “D12.1. Olumlu bakış açısına sahip olmak” eylemlerine değinilmiştir. Sabır değerinin “D12.3. İstikrarlı olmak” eylemi ise daha az işlenmiştir.

Her şeyin hızlı tüketildiği bu çağda sabır değeri, çocuklara erken yaşlardan itibaren kazandırılmalıdır. Sadece metanın değil duyguların da hızla tüketildiği bu çağda sabır, insanı

insan kılan bir değer olarak ön plana çıkmaktadır. Yazınsal nitelikli kitaplar aracılığıyla çocuk, dürtülerini kontrol etmesi ve her konuda istikrarlı olması gerektiğini duyumsayabilir. Aşağıda incelenen yapıtlardaki değerlere ilişkin doğrudan ve örtük içerikler, romanlardan yapılan alıntılarla örneklendirilmiştir:

“Ah, keşke benim de sorumluluklarım olmasa da bir ay köşeme çekilip, gönlümden geçenleri yapabilsem.” (K2, s. 75) (Olumlu bakış açısına sahip olmak)

“Oturduk pencerenin karşısına Beklemeye başladık yine, Bugün gelecek umuduyla...” (K4, s. 75) (Olumlu bakış açısına sahip olmak)

“Gördün mü, durum yavaş yavaş düzeliyor; yeter ki sabrımızı yitirmeyelim, dercesine gülümsedi anneme.” (K6, s. 75) (Olumlu bakış açısına sahip olmak)

“Aklımı kaçıracağım! Tostu makineye koyana kadar yüz kere, “tostum nerde?” denmez ki!” (K2, s. 20) (Düşünce, duygu ve davranışlarında kontrollü olmak)

“Annem asansörde, babamın aynı zamanda otel hesabını da istemesinin en iyisi olacağını söyledi. Burada bir dakika daha kalmak istemiyormuş. Herkes bağıışmamızı duymuş; bu da onu müthiş utandırıyor. Başkalarının onu parmakla göstermesini istemiyormuş.” (K6, s. 140) (Düşünce, duygu ve davranışlarında kontrollü olmak)

“Annemin tepkisi beklediğimden o kadar farklıydı ki, bu kez cidden ağlamaya başladım. O da hemen tutumunu değiştirdi.” (K8, s. 75) (Düşünce, duygu ve davranışlarında kontrollü olmak)

“Çalışınca, emek verince, başarıyorsun.” (K2, s. 151) (İstikrarlı olmak)

“Anneannem, onun kasabanın en yakışıklısı olduğunu söylerdi; onu kandırıcaya kadar canı çıkmış.” (K8, s. 14) (İstikrarlı olmak)

Sağlıklı Yaşam Değerine İlişkin Bulgular

Tablo 14. Çocuk edebiyatı yapıtlarında yer alan sağlıklı yaşam değerinin dağılımı

Değer	Eylemler	K1	K2	K3	K4	K5	K6	K7	K8	Top.
D13 Sağlıklı Yaşam	D13.1. Yeterli, dengeli ve sağlıklı beslenmek						1		1	2
	D13.2. Sosyal ve sportif etkinliklere katılmak		2							2
	D13.3. Bağımlılıktan kaçınmak ve bağımlılıkla mücadele etmek								1	1
	D13.4. İnsan sağlığını önemsemek		4							4
	Toplam (Sağlıklı Yaşam)		6					1	2	9

Tablo 14’te sağlıklı yaşam değeriyle ilgili bilgiler yer almaktadır. Tablo 14’e göre sağlıklı yaşam değeri en fazla *Gökkuşluğu Yazı* (K2) kitabında 6 kez işlenmiştir. Bununla birlikte, sağlıklı yaşam değerine *Dedem Bir Kiraz Ağacı* (K8) kitabında 2 ve *Konuk Değil Baş Belası* (K6) kitabında 1 kez değinilmiştir; ilgili kitaplarda sağlıklı yaşam değerine daha az rastlanmıştır. Öte yandan, *Gülibik* (K1), *Buz Bebekler* (K3), *Müzik Satan Çocuklar* (K4), *Kim Takar Salatalık Kral’ı* (K5), *Pippi Uzunçorap* (K7) adlı kitaplarda sağlıklı yaşam değerine ilişkin bir bulguya

rastlanmamıştır. İncelenen yapıtlarda, çalışkanlık değerine ilişkin toplam 9 örnek saptanmıştır.

İncelenen kitaplarda sağlıklı yaşam değerine ilişkin çoğunlukla “D13.4. İnsan sağlığını önemsemek” eylemi işlenmiştir. Sağlıklı yaşam değerini vurgulayan kitaplarda “D13.1. Yeterli, dengeli ve sağlıklı beslenmek”, “D13.2. Sosyal ve sportif etkinliklere katılmak”, “D13.3. Bağımlılıktan kaçınmak ve bağımlılıkla mücadele etmek” eylemleri daha az işlenmiştir. Aşağıda incelenen yapıtlardaki değerlere ilişkin doğrudan ve örtük içerikler, romanlardan yapılan alıntılarla örneklendirilmiştir:

“Satın aldığı her şeyi yiyip bitirir. Bunlar küçük midesine fazla gelse de. Hatta, artık iyi kokmuyor ve renk değiştirmiş olsalar da. Sonra da iyice bir fenalaşır.” (K6, s. 48) (Yeterli, dengeli ve sağlıklı beslenmek)

“İlk gün dedem, yalnızca bir tane yumurta almak istedi; çünkü yumurtalı kremanın çok taze olabilmesi için, tavuk kokması gerektiğini söyledi.” (K8, s. 45) (Yeterli, dengeli ve sağlıklı beslenmek)

“Benim en iyi başardığım bir şey yok. Son günlerde az buçuk jimnastiğe ilgi duydum, o kadar.” (K2, s. 172) (Sosyal ve sportif etkinliklere katılmak)

“Tedavin bitince kaydolsana? Çalıştıracıları iyi eğitilmiş ve deneyimlidir. Çocukları, gençleri yarışmalara hazırlıyorlar. Hem yaşın hem kaslarının yapısı uygun.” (K2, s. 114) (Sosyal ve sportif etkinliklere katılmak)

“Kırdan kopardığı ve yavaş yavaş ağzında kemirdiği otlar. "Bu, purodan daha iyi," derdi.” (K8, s. 15) (Bağımlılıktan kaçınmak ve bağımlılıkla mücadele etmek)

“Elini alnıma koydu; ‘ateşin var’ dedi. Gece yarısı demedik, hastanenin acilinde aldık soluğu. Muayenenin ardından röntgen laboratuvarına gönderildim.” (K2, s. 73) (İnsan sağlığını önemsemek)

“Eski sağlığıma kavuşmam için her gün beraber çaba göstereceğiz ya, aramızda bir abla kardeş bağı kurulur sanmıştım.” (K2, s. 113) (İnsan sağlığını önemsemek)

“Mutfak araç gereci temizliği ve hijyen eğitimi veriliyormuş. Sebze, meyvenin vitamininin kaybetmeden doğranması ve hızlı pişirme yöntemleri bile bu derste öğretiliyormuş. Öğrenciler, besin artığı kalmadan tertemiz yıkanmasının inceliklerini deneyerek öğrenirlermiş.” (K2, s. 196) (İnsan sağlığını önemsemek)

Saygı Değerine İlişkin Bulgular

Tablo 15. Çocuk edebiyatı yapıtlarında yer alan saygı değerinin dağılımı

Değer	Eylemler	K1	K2	K3	K4	K5	K6	K7	K8	Top
D14 Saygı	D14.1. Nezaketli olmak	3	7			2	25	5	1	43
	D14.2. Kendisine saygı duymak		20	1		1	1			23
	D14.3. Çevresine, milli ve manevi değerlerine saygı duymak				1					1
	Toplam (Saygı)	3	27	1	1	3	26	5	1	65

Tablo 15'te saygı değeriyle ilgili bilgiler yer almaktadır. Tablo 15'e göre saygı değeri en fazla *Konuk Değil Baş Belası* (K6) kitabında 26 ve *Gökkuşluğu Yazı* (K2) kitabında 27 kez işlenmiştir. Bununla birlikte, saygı değeri *Pippi Uzunçorap* (K7) kitabında 5, *Gülibik* (K1) kitabında 3, *Kim Takar Salatalık Kral'ı* (K5) kitabında 3, *Buz Bebekler* (K3), *Müzik Satan Çocuklar* (K4) ve *Dedem Bir Kiraz Ağacı* (K8) kitaplarında ise 1 kez işlenmiş; ilgili kitaplarda saygı değerine daha az rastlanmıştır. İncelenen yapıtlarda, saygı değerine ilişkin toplam 65 örnek saptanmıştır.

İncelenen kitaplarda saygı değerine ilişkin çoğunlukla "D14.1. Nezaketli olmak" ve "D14.2. Kendisine saygı duymak" eylemleri işlenmiştir. Saygı değerini vurgulayan kitaplarda "D14.3. Çevresine, millî ve manevi değerlerine saygı duymak" eylemi daha az işlenmiştir. Aşağıda incelenen yapıtlardaki değerlere ilişkin doğrudan ve örtük içerikler, romanlardan yapılan alıntılarla örneklendirilmiştir:

"Ališir annemin elini öpmeye geldi." (K1, s. 43) (Nezaketli olmak)

"Ömer Hoca gözlerinden sevgi akan bir adam. Benimle tanışırken elimi sımsıkı sıktı. Ben de balerin selamı verdim; küçük, sevimli bir reverans." (K2, s. 118) (Nezaketli olmak)

"Beni son kez affeder misin? Bundan sonra daha dikkatli olmam gerektiğini unutmamaya çalışacağım!" Öğretmen affedeceğini söyledi. (K7, ss. 50-51) (Nezaketli olmak)

"Çok iyi oynadım Lülüfer, çok iyi. (...) Ondan daha iyi oynuyorum ve Sadun Hoca bunu görüyor. Bu oyunda kaptan benim, başrol benim. İnsan her alanda yetenekli olamaz ki, Gülçin bu iddiadan vazgeçmeli." (K3, s. 36) (Kendisine saygı duymak)

"Büyükbabam ona, kesinlikle Kumi-Ori'nin elini öpmeyeceğini, öpse öpse hoş bir bayanın elini öpebileceğini Kumi-Ori'nin de hoş bir bayan olmadığını söyledi." (K5, s. 17) (Kendisine saygı duymak)

"Bunu hesaba katarak, başka bir şey söylemedim ve zaten iyi bildiğim bir şey yaptım: Baş eğdim." (K6, s. 35) (Kendisine saygı duymak)

"Ama kuşların birbirlerini dinleme saygınlığı... ya hepsi birden konuşuyorlar ya da hepsi birden susuyor bu yüzden de kimin ne dediği bir türlü anlaşılıyordu." (K4, s. 31) (Çevresine, millî ve manevi değerlerine saygı duymak)

Sevgi Değerine İlişkin Bulgular

Tablo 16. Çocuk edebiyatı yapıtlarında yer alan sevgi değerinin dağılımı

Değer	Eylemler	K1	K2	K3	K4	K5	K6	K7	K8	Top
D15 Sevgi	D15.1. Anlayışlı ve barışçıl olmak		12	2	2		22	1		39
	D15.2. Vefalı olmak	1	4	1	4				1	11
	D15.3. Sadakatli olmak		4		1					5
	D15.4. Özverili olmak	2	22		2		4	2	1	33
	D15.5. Misafirperverlik			1	2	4	3	4		14
	Toplam (Sevgi)		3	42	4	11	4	29	7	2

Tablo 16’da sevgi değeriyle ilgili bilgiler yer almaktadır. Tablo 16’ya göre sevgi değeri en fazla *Gökkuşaklı Yazı* (K2) kitabında 42, *Konuk Değil Baş Belası* (K6) kitabında 29 kez işlenmiştir. Bununla birlikte, sevgi değeri *Müzik Satan Çocuklar* (K4) kitabında 11, *Pippi Uzunçorap* (K7) kitabında 7, *Buz Bebekler* (K3) kitabında 4, *Kim Takar Salatalık Kral’ı* (K5) kitabında 4, *Gülibik* (K1) kitabında 3 ve *Dedem Bir Kiraz Ağacı* (K8) kitabında ise 2 kez işlenmiş; ilgili kitaplarda sevgi değerine daha az rastlanmıştır. İncelenen yapıtlarda, sevgi değerine ilişkin toplam 102 örnek saptanmıştır.

İncelenen kitaplarda sevgi değerine ilişkin çoğunlukla “D15.1. Anlayışlı ve barışçıl olmak” ve “D15.4. Özverili olmak” eylemleri saptanmıştır. Sevgi değerine vurgu yapan kitaplarda “D15.5. Misafirperverlik” ve “D15.2. Vefalı olmak” eylemleri daha az işlenmiş; “D15.3. Sadakatli olmak” eyleminin ise en az değinilen eylem olduğu belirlenmiştir.

İlgili kitaplarda sıkça vurgulanan sevgi değeri, insanı insan kılan değerlerin başında gelmektedir. Sosyal yaşamdaki ilişkilerin temelini oluşturan ve insanlar arasındaki ilgi, saygı, bağlılığı oluşturan sevgi değeri sayesinde toplumsal bağlar gelişmektedir. Zira bu değer çocuk kitapları aracılığıyla bireylere kazandırılması, bireysel ve toplumsal gelişim açısından son derece önemlidir. Çocuk edebiyatı yapıtları aracılığıyla sevgi değerini erken yaşlardan itibaren duyumsamaya başlayan çocuğun, düşünen, duyarlı ve özerk benlikli birey olarak yetişeceği söylenebilir. Aşağıda incelenen yapıtlardaki değerlere ilişkin doğrudan ve örtük içerikler, romanlardan yapılan alıntılarla örneklendirilmiştir:

“Ömer Hoca gözlerinden sevgi akan bir adam. Benimle tanışırken elimi sımsıkı sıktı. Ben de balerin selamı verdim; küçük, sevimli bir reverans.” (K2, s. 118) (Anlayışlı ve barışçıl olmak)

“Sen çok iyi kalpli birisin.” Dedi.” Bunu sana vermek istiyorum, öğretmen!” (K7, s. 55)” (Anlayışlı ve barışçıl olmak)

Ben de tuttum bir kömür parçası bulup, evimizin arka duvarına şu tümceyi yazdım: “Bugün Gülibik ilk kez öttü. Sesi çok güzeldi...” (K1, s. 34) (Vefalı olmak)

“O hepimizin annesi. Başka anneler de var burada, ben en çok onu seviyorum. İş için değil, para karşılığında değil, sevdiği için yanımızda gibi hissediyorum.” (K3, s. 7) (Vefalı olmak)

“Yıllardır kemanydı onun yalnız tek dostu her şeyini anlatıp paylaşıp konuştuğu...” (K4, s. 40) (Sadakatli olmak)

“Olmaz!” dedi Bille. O zaman Jasper’ın konuşacak hiç kimsesi kalmaz.” (K6, s. 93) (Özverili olmak)

“Babam yatağa oturdu ve başımı okşadı.” (K8, s. 156) (Özverili olmak)

“... Babam, Kumi-Ori’nin kendisiyle yaratabileceğini söyledi. İşte bu çok tuhaf bir şeydi. Ama bundan da tuhafı, babamın bunu söyleyiş biçimiydi; çünkü babam “ Majesteleri, benim yatağında huzur içinde istirahat edebilirler. Majesteleri uykudayken ben nöbet tutarım!” demişti.” (K5, s. 19) (Misafirperverlik)

Sorumluluk Değerine İlişkin Bulgular

Tablo 17. Çocuk edebiyatı yapıtlarında yer alan sorumluluk değerinin dağılımı

Değer	Eylemler	K1	K2	K3	K4	K5	K6	K7	K8	Top.
D16 Sorumluluk	D16.1. Kendine karşı görevlerini yerine getirmek		12		1			3		16
	D16.2. Topluma karşı görevlerini yerine getirmek		17		2					19
	D16.3. Görev bilincine sahip olmak		18		1				1	19
	Toplam (Sorumluluk)		47		4			3	1	55

Tablo 17’de sorumluluk değeriyle ilgili bilgiler yer almaktadır. Tablo 17’ye göre sorumluluk değeri en fazla *Gökkuşluğu Yazı* (K2) kitabında 47 kez işlenmiştir. Bununla birlikte, sorumluluk değeri, *Müzik Satan Çocuklar* (K4) kitabında 4, *Pippi Uzunçorap* (K7) kitabında 3 ve *Dedem Bir Kiraz Ağacı* (K8) kitabında 1 kez işlenmiş; ilgili kitaplarda sorumluluk değerine daha az rastlanmıştır. Öte yandan, *Gülibik* (K1), *Buz Bebekler* (K3), *Kim Takar Salatalık Kral’ı* (K5), *Konuk Değil Baş Belası* (K6) kitaplarında sorumluluk değerine rastlanmamıştır. İncelenen yapıtlarda, sorumluluk değerine ilişkin toplam 55 örnek saptanmıştır.

İncelenen kitaplarda sorumluluk değerine ilişkin çoğunlukla “D16.2. Topluma karşı görevlerini yerine getirmek” ve “D16.3. Görev bilincine sahip olmak” eylemleri işlenmiş; “D16.1. Kendine karşı görevlerini yerine getirmek” eylemine daha az yer verilmiştir.

21. yüzyıl dinamik bir çağ olduğu için insanların alması gereken sorumlulukları artmıştır. Çocuklar, sorumluluk bilinci ile yetiştirilmelidir. Bu bilincin erken yaşlardan itibaren oluşmaya başlaması gerekir. Aksi takdirde ileriki yaşlarda insanlar sorumluluktan kaçınırlar. Çocuk kitapları sorumluluk değerini kazandırmada önemli bir rol oynayabilir. Öykünüp özdeşim kurulan kahramanın sorumluluk alan özellikte olması çocuğun sorumluluk değerini duyumsamasını sağlar. Aşağıda incelenen yapıtlardaki değerlere ilişkin doğrudan ve örtük içerikler, romanlardan yapılan alıntılarla örneklendirilmiştir.

“Kardeşimin peşinden koşturmak dünyanın en ağır sporu. Kızı ağaç dallarında toplamaktan, denizin derinliklerine kayarken çekelemekten, mızraklar üstünde titremekten bitkinim.” (K2, s. 11) (Kendine karşı görevlerini yerine getirmek)

“Yetişmek için arabaya çiçek koşarak toplanmalıydı.” (K4, s. 18) (Kendine karşı görevlerini yerine getirmek)

“Her zamankinden daha çabuk yüzlerini yıkayıp dişlerini fırçaladılar. Neşe içinde ve aceleyle giyindiler.” (K7, s. 24) (Kendine karşı görevlerini yerine getirmek)

“Göksu balkondayken gözümü ondan ayırmam iyi olmaz. Hatta, böyle düşüncelere dalıp çevremle ilişkiyi kesmem bile doğru sayılmaz.” (K2, s. 64) (Topluma karşı görevlerini yerine getirmek)

“Yalnızca anne akşam yemeği için toplandığı çalı-çırpıyı arabaya taşıyordu.” (K4, s. 22) (Topluma karşı görevlerini yerine getirmek)

“Yaşlılıkta zor oluyor göçebelik etmesi her baba gibi çingene de istemedi oğlunun yaşantısının kendi yaşamına benzemesine.” (K4, s. 36) (Topluma karşı görevlerini yerine getirmek)

“Koşarken, mahallemizden uzaklaştığımızı fark etmemişim. Fidan için aldığım izni çoktan aşmıştı.” (K2, s. 43) (Görev bilincine sahip olmak)

“Bugünlük yeter, Tonino, benim çalışmam gerekiyor. (K8, s. 49) (Görev bilincine sahip olmak)

Tasarruf Değerine İlişkin Bulgular

Tablo 18. Çocuk edebiyatı yapıtlarında yer alan tasarruf değerinin dağılımı

Değer	Eylemler	K1	K2	K3	K4	K5	K6	K7	K8	Top
D17	D17.1. Bilinçli tüketici olmak		1				2			3
	D17.2. İsraftan kaçınmak		1			2	1			4
Tasarruf	D17.3. Sahip olduklarının değerini bilmek		1							1
	Toplam (Tasarruf)		3			2	2			7

Tablo 18’de tasarruf değeriyle ilgili bilgiler yer almaktadır. Tablo 18’e göre tasarruf değeri en fazla *Gökkuşuğu Yazı* (K2) kitabında 3 kez işlenmiştir. Bununla birlikte, tasarruf değeri *Kim Takar Salatalık Kral’ı* (K5) kitabında 2, *Konuk Değil Baş Belası* (K6) kitabında 2 kez işlenmiş; ilgili kitaplarda tasarruf değerine daha az rastlanmıştır. Öte yandan, *Gülibik* (K1), *Buz Bebekler* (K3), *Müzik Satan Çocuklar* (K4), *Pippi Uzunçorap* (K7) ve *Dedem Bir Kiraz Ağacı* (K8) kitaplarında tasarruf değerine rastlanmamıştır. İncelenen yapıtlarda, tasarruf değerine ilişkin toplam 7 örnek saptanmıştır.

İncelenen kitaplarda tasarruf değerine ilişkin çoğunlukla “D17.2. İsraftan kaçınmak” ve “D17.1. Bilinçli tüketici olmak” eylemleri işlenmiş; “D17.3. Sahip olduklarının değerini bilmek” eylemine daha az yer verilmiştir. Aşağıda incelenen yapıtlardaki değerlere ilişkin doğrudan ve örtük içerikler, romanlardan yapılan alıntılarla örneklendirilmiştir:

“Çekmecelerinden biri, açılmamış paketlerle ağzına kadar doludur.” (K2, s. 13) (Bilinçli tüketici olmak)

“Annemiz indirime bayağı meraklıdır da. Hatta bazen, sırf daha ucuz diye, aslında hiç ihtiyaç duymadığı şeyleri satın aldığından kuşkulaniyorum.” (K6, s. 31) (Bilinçli tüketici olmak / İsraftan kaçınmak)

“Annem; “sanki biz parayı çarçur ediyoruz da sizler tutumluymuşsunuz gibi.” Oysa yalnızca öyle görünmüyordu gerçekten de öyleydi.” (K6, s. 127) (Bilinçli tüketici olmak / İsraftan kaçınmak)

“Sokağa her çıkışında iki üç parça giysi satın almadan gelmez.” (K2, s. 13) (İsraftan kaçınmak)

“Bahçe içinde bir ev satın aldık 3 yıldır burada oturuyoruz annem evin borçlarını ödeyene kadar babamın yaşlı bir moruk olacağını söylüyor bu nedenle tasarruf yapmamız gerekiyor.” (K5, s. 14) (İsraftan kaçınmak)

“Aslında babam cimri filan da değilmiş, yalnız evin borçlarını ödemek için tasarruf yapıyormuş biraz.” (K5, s. 131) (İsraftan kaçınmak)

“Günde iki saat çalışırsanız hem hayatı öğrenir hem harçlık biriktirirsiniz.” (K2, s. 61) (Sahip olduklarının değerini bilmek)

Temizlik Değerine İlişkin Bulgular

Tablo 19. Çocuk edebiyatı yapıtlarında yer alan temizlik değerinin dağılımı

Değer	Eylemler	K1	K2	K3	K4	K5	K6	K7	K8	Top
D18 Temizlik	D18.1. Kişisel temizlik ve bakımına önem vermek						5			5
	D18.2. Yaşadığı ortamın temizliğine dikkat etmek	1	1	1		3	3	4		13
	D18.3. Çevresel temizliğe ve sürdürülebilirliğe önem vermek						1			1
	Toplam (Temizlik)	1	1	1		3	9	4		19

Tablo 19’da temizlik değeriyle ilgili bilgiler yer almaktadır. Tablo 19’a göre, temizlik değeri en fazla *Konuk Değil Baş Belası* (K6) yapıtında 9 kez işlenmiştir. Bununla birlikte, temizlik değerine *Pippi Uzunçorap* (K7) kitabında 4, *Kim Takar Salatalık Kral’ı* (K5) kitabında 3, *Gülibik* (K1), *Gökkuşluğu Yazı* (K2) ve *Buz Bebekler* (K3) kitaplarında 1 kez rastlanılmış; bu kitaplarda temizlik değerine daha az değinilmiştir. Öte yandan, *Müzik Satan Çocuklar* (K4) ve *Dedem Bir Kiraz Ağacı* (K8) kitaplarında temizlik değerine rastlanmamıştır. İncelenen yapıtlarda, temizlik değerine ilişkin toplam 19 örnek saptanmıştır.

İncelenen kitaplarda tasarruf değerine ilişkin çoğunlukla “D18.2. Yaşadığı ortamın temizliğine dikkat etmek” eylemi işlenmiş; “D18.1. Kişisel temizlik ve bakımına önem vermek” ve “D18.3. Çevresel temizliğe ve sürdürülebilirliğe önem vermek” eylemlerine ise daha az yer verilmiştir. Aşağıda incelenen yapıtlardaki değerlere ilişkin doğrudan ve örtük içerikler, romanlardan yapılan alıntılarla örneklendirilmiştir:

“Cimri değilimdir, ama bornozum- özellikle de tatil günlerinde- en temek giysilerimden biridir.” (K6, s. 70) (Kişisel temizlik ve bakımına önem vermek)

“Hiçbir zaman yıkanmaz! Bir tek yazın, denizde yüzünce kat kat kirlerinden kurtulur!” (K6, s. 66) (Kişisel temizlik ve bakımına önem vermek)

“Boş azık çıkını toparladım.” (K1, s. 41) (Yaşadığı ortamın temizliğine dikkat etmek)

“Mutfak araç gereci temizliği ve hijyen eğitimi veriliyormuş. Sebze, meyvenin vitamininin kaybetmeden doğranması ve hızlı pişirme yöntemleri bile bu derste öğretiliyormuş. Öğrenciler, besin artığı kalmadan tertemiz yıkanmasının inceliklerini deneyerek öğrenirlermiş.” (K2, s. 196) (Yaşadığı ortamın temizliğine dikkat etmek)

“Duvarlarında kocaman kocaman yazılar: Çöp dökmeyin...” (K3, s. 61) (Yaşadığı ortamın temizliğine dikkat etmek)

“Anneme temizlik hastalığı gelmişti. Deliler gibi çamaşır yıkayıp ortalığı süpürüyor, mobilyaları parlatıp cilalıyordu.” (K5, s. 74) (Yaşadığı ortamın temizliğine dikkat etmek)

“Bir haksızlık daha! Bana temizlik tatili yok, oysa ne kadar çok ihtiyacım var! Şu mutfak döşemelerinin haline bakın! Ama dur!” diye devam etti. (K7, s. 70) (Yaşadığı ortamın temizliğine dikkat etmek)

“Beyaz kremanın içinde fark ettiği kırmızı vişneyi iki kızarmış-sigara böreği- parmağıyla yakalayıp ağzına götürdü. Çatal bıçak yerine kullandığı parmaklar, ağzından çıktığında belirgin derecede temizlenmişlerdi.” (K6, s. 65) (Çevresel temizliğe ve sürdürülebilirliğe önem vermek)

Vatanseverlik Değerine İlişkin Bulgular

Tablo 20. Çocuk edebiyatı yapıtlarında yer alan vatanseverlik değerinin dağılımı

Değer	Eylemler	K1	K2	K3	K4	K5	K6	K7	K8	Top.
D19 Vatanseverlik	D19.1. Millî bilinç sahibi olmak	2								2
	D19.2. Millî kimliğini tanımak									
	D19.3. Ülke varlıklarına sahip çıkmak					2				2
	D19.4. Bağımsızlığı korumak									
	Toplam (Vatanseverlik)	2				2				4

Tablo 20’de vatanseverlik değeriyle ilgili bilgiler yer almaktadır. Tablo 20’ye göre, vatanseverlik değeri yalnızca *Gülibik* (K1) kitabında 2, *Kim Takar Salatalık Kral’ı* (K5) adlı kitaplarda 2 kez işlenmiş; ilgili kitaplarda vatanseverlik değerinin az miktarda vurgulandığı saptanmıştır. Bununla birlikte, *Gökkuşluğu Yazı* (K2), *Buz Bebekler* (K3), *Müzik Satan Çocuklar* (K4), *Konuk Değil Baş Belası* (K6), *Pippi Uzunçorap* (K7) ve *Dedem Bir Kiraz Ağacı* (K8) kitaplarında vatanseverlik değerine rastlanmamıştır. İncelenen yapıtlarda, vatanseverlik değerine ilişkin toplam 4 örnek saptanmıştır.

İncelenen kitaplarda vatanseverlik değerine ilişkin yalnızca “D19.1. Millî bilinç sahibi olmak” ve “D19.3. Ülke varlıklarına sahip çıkmak” eylemleri işlenmiştir. Kitaplarda “D19.2. Millî kimliğini tanımak” ve “D19.4. Bağımsızlığı korumak” eylemlerine ise yer verilmediği saptanmıştır. Aşağıda incelenen yapıtlardaki değerlere ilişkin doğrudan ve örtük içerikler, romanlardan yapılan alıntılarla örneklendirilmiştir:

“O gün çok içten söyledik Bağımsızlık Marşımızı.” (K1, s. 58) (Millî bilinç sahibi olmak)

“Dondurma yemekte olan Nik’ e çok kötü kızdı, Nik de ağlayıp sızlanarak, Paskalya’da olduğumuzu, dondurma bile yiyemedikten sonra Paskalya’nın neye yaradığını söyleyip durdu.” (K5, s. 33) (Ülke varlıklarına sahip çıkmak)

“ (...) Her yıl tam dokuzda Paskalya pazartesi gezmesine çıkarız. Babam bunun bir gelenek olduğunu söyler. Hepimiz birlikte gitmeliymişiz. (...) Eğer içimizden biri

katılmazsa babam deliye döner. Çünkü bu gelenekleri çiğnemek demekmiş.” (K5, s. 34)
(Ülke varlıklarına sahip çıkmak)

Yardımseverlik Değerine İlişkin Bulgular

Tablo 21. Çocuk edebiyatı yapıtlarında yer alan yardımseverlik değerinin dağılımı

Değer	Eylemler	K1	K2	K3	K4	K5	K6	K7	K8	Top.
D20 Yardımseverlik	D20.1. Cömert olmak		9		1					10
	D20.2. Dayanışma ve fedakârlık göstermek	3	26		5		3	4	3	44
	D20.3. İyiliksever olmak	1	14	1		3			3	19
	D20.4. Gönüllü olmak		9	1		5				15
	Toplam (Yardımseverlik)	4	58	2	6	8	3	4	6	91

Tablo 21’de yardımseverlik değeriyle ilgili bilgiler yer almaktadır. Tablo 21’e göre, yardımseverlik değeri en fazla *Gökkuşluğu Yazı* (K2) adlı kitapta 58 kez işlenmiştir. Bununla birlikte yardımseverlik değeri, *Kim Takar Salatalık Kral’ı* (K5) kitabında 8, *Müzik Satan Çocuklar* (K4) kitabında 6, *Dedem Bir Kiraz Ağacı* (K8) kitabında 6, *Gülibik* (K1) kitabında 4, *Pippi Uzunçorap* (K7) kitabında 4, *Konuk Değil Baş Belası* (K6) kitabında 3 ve *Buz Bebekler* (K3) kitabında 2 kez işlenmiş; ilgili kitaplarda yardımseverlik değerine daha az rastlanmıştır. İncelenen yapıtlarda, yardımseverlik değerine ilişkin toplam 91 örnek saptanmıştır.

İncelenen kitaplarda yardımseverlik değerine ilişkin en fazla “D20.2. Dayanışma ve fedakârlık göstermek” eylemi işlenmiştir. Nitekim ilgili kitaplarda “D20.3. İyiliksever olmak”, “D20.4. Gönüllü olmak” ve “D20.1. Cömert olmak” eylemlerine daha az rastlanmıştır. Aşağıda incelenen yapıtlardaki değerlere ilişkin doğrudan ve örtük içerikler, romanlardan yapılan alıntılarla örneklendirilmiştir:

“Gönüllü temizlikçilik sürekli koşuşturma istiyor. Olsun, ben gocunmadan çabaladım.” (K2, s. 204) (Cömert olmak)

“Dilerseniz hep burada çalabilirsiniz. Benden de bir şeyler alabilirsiniz” (K4, s. 56) (Cömert olmak)

“Ondan sonra -ki epeyce geç olmuştu- dört arabaya dağılarak yola koyulduk. Çağrılarını her yere dağıttık.” (K6, s. 123) (Dayanışma ve fedakârlık göstermek)

“Pippi ipi yukarı çekip bir ucunu sağlam bir dala, diğer ucunu da çocuklardan birinin beline bağladı ve çocuğu mutluluktan çıldırması halde bekleyen annesine doğru dikkatle sarkıtmaya başladı. Çocuk aşağı iner inmez, gözyaşları içinde üzerine atılan annesi sıkıca kucakladı.” (K7, s. 125) (Dayanışma ve fedakârlık göstermek)

“Tüylerini okşar, parlatır, gagasına bulaşmış pislikleri temizlerdim.” (K1, s. 33) (İyiliksever olmak)

“Bodrum katlarının camlarını kırıp kaçıyorlarmış. Nedeni de kedilermiş! Sokak kedileri, evsiz kediler. Kış ya; barnabilsinler, o boşluktan içeriye girebilsinler diye. Grubun adı da yaptıkları da hoşuma gitti. Bence bu gerçekten iyilik.” (K3, s. 77) (İyiliksever olmak)

“Benim zenciler için oyuncak toplumum şişman kadına harika geldi karınca kararınca kendisinin de yardım etmek istediğini söyledi” (K5, s. 104) (Gönüllü olmak)

“Bir an önce gidelim, çabuk davranalım. Hastalanmadan yetişip kurtaralım.” (K2, s. 52) (Gönüllü olmak)

Sonuç ve Tartışma

Çalışma kapsamında toplam sekiz çocuk romanı Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli Öğretim Programları Ortak Metni’nde (2024) yer alan “Erdem-Değer-Eylem Çerçevesi” açısından incelenmiş ve değerler bakımından zengin bir içeriğe sahip oldukları sonucuna ulaşılmıştır. Elde edilen verilere göre yapıtlarda en çok aile bütünlüğü (183) değerinin işlendiği saptanmıştır. Bunu sırasıyla sevgi (102), özgürlük (100), yardımseverlik (91), duyarlılık (80), merhamet (74), mahremiyet (67), saygı (65), dostluk (62), sorumluluk (55), çalışkanlık (53), adalet (45), sabır (36), mütevazılık (26), dürüstlük (22), temizlik (19), estetik (16), sağlıklı yaşam (9), tasarruf (7) ve vatanseverlik (4) değerleri takip etmektedir. İncelenen yapıtlarda aile bütünlüğü değerinin diğerlerinden daha çok işlenmesi doğaldır. Çünkü kitapların olay örgüsünde yer alan çocuk kahramanlar ailesiyle birlikte yaşamaktadırlar. Dolayısıyla olay örgüsü boyunca aile içi ilişkiler, aile bireyleri ile iletişimler sık sık işlendiği için aile bütünlüğü değeri diğerlerine göre daha çok saptanmıştır.

Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli Öğretim Programları Ortak Metni’nde (2024) *çatı değerler* olarak belirtilen saygı, sorumluluk ve adalet değerlerinin incelenen çocuk romanlarında çocuğun bu değerleri sezebileceği kadar işlendiği söylenebilir. *Çatı değerler* bakımından yapıtların zengin bir içeriğe sahip olduğu görülmüştür. *İnsan alanı* olarak kategorize edilen tasarruf, sabır, mahremiyet, mütevazılık, sağlıklı yaşam ve çalışkanlık değerlerin de yazınsal anlatımlarda farklı oranlarda işlendiği saptanmıştır. Sağlıklı yaşam ve tasarruf değerlerinin diğerlerine göre daha az saptanması yapıtlarda ele alınan konularla doğrudan ilişkili olduğu söylenebilir. Buna karşın incelenen yapıtların insan alanına ilişkin değerlerin kazanılmasında katkı sağlayacağı açıktır. *Aile ve sosyal çevre* alanı olarak belirtilen sevgi, dostluk, özgürlük, dürüstlük, vatanseverlik, yardımseverlik ve aile bütünlüğü değerlerinin yapıtlarda vatanseverlik değeri hariç çok sayıda işlendiği görülmüştür. İncelenen çocuk romanlarının bu alana ilişkin değerlerin sezdirilmesinde önemli bir işlevi yerine getirdiği söylenebilir. *Fiziksel çevre* alanı olarak kategorize edilen temizlik, duyarlılık, estetik ve merhamet değerlerinin de yeterli sayıda işlendiği saptanmıştır. Bu alana ilişkin değerlerin çocuk tarafından kazanılmasında yapıtlar katkıda bulunabilir.

Bu sonuçlara göre “Erdem-Değer-Eylem Çerçevesi” bağlamında modelin (MEB, 2004) ana hedefi olan “eylemlerden değerlere, değerlerden erdemli insana, erdemli insandan ise nihai hedef olan *Huzurlu Aile ve Toplum ile Yaşanabilir Çevrede Huzurlu İnsan*”a ulaşmada incelenen yapıtların sanatsal birer uyarıcı olarak önemli bir işlevi yerine getireceği söylenebilir. Çocuk edebiyatı, düşünüp sorgulayarak karar veren duyarlı insanların yetişmesine katkı sağlayan yazınsal nitelikli ürünlerdir (Sever, 2013). İnsan ve yaşama ilişkin bireysel değerlerin oluşmasında çocuk edebiyatı önemli bir işlev üstlenir. Bu bağlamda

incelenen çocuk romanlarının değerleri duyan bireylerin yetişmesinde yazınsal birer uyaran katkıda bulunacağı söylenebilir.

“Erdem-Değer-Eylem Çerçevesi” MEB (2024) tarafından yeni sunulan bir modeldir. Önceki Türkçe Dersi Öğretim Programı’nda (2019) on kök değer yer alırken yeni ortak metinde değer sayısı 20’dir. Dolayısıyla önceki çalışmalar on kök değer açısından yapılmıştır. Bu çalışmada en çok işlenen beş değer aile bütünlüğü, sevgi, özgürlük, yardımseverlik ve duyarlılıktır. Bunlardan sadece sevgi ve yardımseverlik değerleri önceki on kök değer içinde yer alır.

Değerler eğitimi ve kök değerlere ilişkin yapılmış benzer çalışmalar incelendiğinde sevgi ve yardımseverlik değerlerinin sıkça işlendiği görülmektedir. Kaya ve Gül’ün (2023) Adam Blade’in *Canavar Peşinde* adlı seriyi; Akay’ın (2018) Ahmet Yılmaz Boyunağa’nın çocuk romanlarını; Bulut’un (2021) Ayla Kutlu’nun *Sevgi* adlı yapıtını; Kıymaz ve Altay’ın (2021) Behiç Ak’ın *Tavşan Dışlı Bir Gözlemcinin Notları* adlı yapıtı; Kana, Geçgel ve Öztürk’ün (2023) Vahit Uçuk’un *Gümmüş Kanat* adlı yapıtını; Korkutan ve Kaplan’ın (2022) Edmondo De Amicis’in *Çocuk Kalbi* adlı romanını; Karagöz’ün (2017) Emin Özdemir’in çocuk kitaplarını; Kaplan ve Arıcı’ın (2022) Osman Çeviksoy’un romanlarını; Bağcı ve Uysal’ın (2023) Mavisel Yener’in yazdığı *Dolunay Dedektifleri* serisini; Kuru ve Ünlü Kuru’nun (2020) İncilâ Çalışkan’ın *Babamın Kitap Sandığı* adlı çocuk kitabını; Özcan’ın (2023) Michael Ende’nin *Momo* adlı yapıtını; Calp ve Kaplan’ın (2021) Samed Behrengi’nin *Sevgi Masalı, Bir Şeftali Bin Şeftali ve Kel Güvercinci* adlı öykülerini; Taneri ve Andaç’ın (2021) Samed Behrengi’nin öykü kitaplarını; Gençer ve Doğan Kahtalı’nın (2022) Şermin Yaşar’ın çocuk kitaplarını; Aktaş ve Yalçın’ın (2024) Şermin Yaşar’ın çocuk kitaplarını; Alamdar’ın (2024) Richard Bach’ın Martı Jonathan Livingston adlı yapıtını değerler eğitimi ve kök değerler açısından inceledikleri çalışmalarda sevgi ve yardımseverlik değerlerinin sıkça işlendiği saptanmıştır. Bu bağlamda yapılan çalışmaların sonuçlarıyla bu araştırmanın sonucu örtüşmektedir.

İncelenen yapıtlarda en az vatanseverlik değerinin işlendiği saptanmıştır. Karagöz’ün (2017) Emin Özdemir’in çocuk kitaplarını; Kaya ve Gül’ün (2023) Adam Blade’in *Canavar Peşinde* adlı seriyi; Akay’ın (2018) Ahmet Yılmaz Boyunağa’nın çocuk romanlarını; Bulut’un (2021) Ayla Kutlu’nun *Sevgi* adlı yapıtını; Kıymaz ve Altay’ın (2021) Behiç Ak’ın *Tavşan Dışlı Bir Gözlemcinin Notları* adlı yapıtı; Bağcı ve Uysal’ın (2023) Mavisel Yener’in yazdığı *Dolunay Dedektifleri* serisini; Özcan’ın (2023) Michael Ende’nin *Momo* adlı yapıtını; Calp ve Kaplan’ın (2021) Samed Behrengi’nin *Sevgi Masalı, Bir Şeftali Bin Şeftali ve Kel Güvercinci* adlı öykülerini; Taneri ve Andaç’ın (2021) Samed Behrengi’nin öykü kitaplarını; Gençer ve Doğan Kahtalı’nın (2022) Şermin Yaşar’ın çocuk kitaplarını; Aktaş ve Yalçın’ın (2024) Şermin Yaşar’ın çocuk kitaplarını; Alamdar’ın (2024) Richard Bach’ın Martı Jonathan Livingston adlı yapıtını değerler eğitimi ve kök değerler açısından inceledikleri çalışmalarda da en az işlenen değer vatanseverlik olduğu saptanmıştır. Bu bakımdan bu araştırmanın sonuçlarıyla yapılan çalışmaların sonuçları örtüşmektedir.

Bu çalışmada ve yapılan diğer çalışmalarda incelenen çocuk edebiyatı yapıtlarında bütün değerlere ilişkin örnek ifadeler rastlandığı ve bu değerlerin sıkça işlendiği görülmektedir. Kişiliğin biçimlendiği erken dönemlerden itibaren çocuklar nitelikli yapıtlar ile buluşturulmalıdır. Bu dönemlerde öykünme en etkili ve hızlı bir öğrenme yolu olduğundan dolayı kitaplardaki kahramanların duygu, düşünce, eylem ve davranışları çocuk okurun olumlu kişilik gelişimini destekler. Bu kahramanların çocuk gerçekliğini destekleyen özellikleri çocuğun özdeşim kurmasını sağlar. Özdeşim kurduğu kahramanın düşünen, duyarlı, değer duyan nitelikte olması hedeflenen değerlerin çocuk tarafından kazanılmasında önemlidir. Yazınsal nitelikli çocuk edebiyatı yapıtları değerlerin örtük biçimde sezilmesini sağlar. Kurmaca kahramanlara öykünüp onlarla özdeşim kuran çocuğun Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli Öğretim Programları Ortak Metni'nde yer alan "Erdem-Değer-Eylem Çerçevesi"deki değerleri özümsemiş ve modelin (MEB, 2004) öngördüğü niteliklere sahip bir birey olarak yetişeceği söylenebilir.

"Erdem-Değer-Eylem Çerçevesi"nde yer alan değerlerin eğitim öğretim sürecinde kazandırılması amaçlanmaktadır. Çocukların bu değerleri özümseyerek yetişmeleri için eğitim öğretim yaşamları boyunca bilinçli bir çaba gerekir. Değerlerin kazandırılma sürecinde ders kitaplarının yanı sıra çocuk edebiyatı yapıtlarının da erken yaşlardan itibaren çocuğun yaşam alanına katılması gerekir. Çocuk kitapları, eğitim öğretim sürecinin önemli bir aracı olarak görülmelidir. Maarif Modeli'nin öngördüğü nitelikte değerleri duyan, düşünen bireylerin yetişmesi için çocuklar, edebiyatla dost olmalıdır. Bu çalışma kapsamında incelenen çocuk romanlarının değerleri kazandırmada önemli bir işlev üstlendiği açıktır. Dolayısıyla edebiyatsız bir yaşamda insanın değerleri duyan, düşünen birey olma olasılığı düşüktür. Değerlerin kazanılmasında sanat, başat bir rol oynar.

Sonuç olarak bu çalışma kapsamında incelenen çocuk romanlarının Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli Öğretim Programları Ortak Metni'nde belirtilen 20 değerini içerdiği, bu bağlamda yapıtların, değerleri çocuklara sezdirmede yazınsal nitelikli araç olarak kullanılabilmesi saptanmıştır.

Kaynakça

- Alamdard, S. G. (2024). *Richard Bach'ın Martı Jonathan Livingston adlı kitabının kök değerler açısından incelenmesi*. Dünya Çocuk Kongresi- V. Hakkari Üniversitesi, Hakkari, Türkiye, 7-9 Haziran.
- Akay, İ. (2018). Ahmet Yılmaz Boyunağa'nın çocuk romanlarında yer alan kök değerler. *Electronic Turkish Studies*, 13(28), 1-30. <http://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.14430>
- Akçay, A. ve Tunagür, M. (2017). Türkiye'de değerlerin tespitine yönelik yapılmış yüksek lisans tezleri üzerine bir içerik analizi. *Ekev Akademi Dergisi* 21(71), 53-72.
- Aktaş, A. ve Yalçın, G. (2024). Şermin Yaşar'ın çocuk kitaplarının kök değerler bakımından incelenmesi. *Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 21(1), 332-354. <https://doi.org/10.33711/yyuefd.1343565>
- Aristoteles (2014). *Nikomakhos'a etik*. Ankara: Sentez Yayıncılık.
- Aslan, C. (2023). *Çocuk edebiyatı ve duyarlık eğitimi*. Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.
- Andrews S. V. (1994). *Teaching kids to care: exploring values through literature and inquiry, terre haute*. Indiana: EDINFO Press.
- Bağcı, H. ve Uysal, Z. (2023). Mavisel Yener'in "Dolunay Dedektifleri" roman serisinin kök değerler açısından incelenmesi. *International Journal of Language Academy*, 11(5), 271-289. <http://dx.doi.org/10.29228/ijla.73509>
- Bennett, W. J. (1995). *The children's book of virtues*. New York: Simon and Schuster.
- Bilgin, N. (2006). *Sosyal bilimlerde içerik analizi: Teknikler ve örnek çalışmalar*. Ankara: Siyasal Kitabevi.
- Boehnke, K., Hadjar, A., & Baier, D. (2007). Parent-child value similarity: the role of zeitgeist. *Journal of Marriage and Family*, 69, 778-792.
- Bohlin K. E. (2005). *Teaching character education thorough literature*. USA: Routledge Falmer.
- Budak, S. (2005). *Psikoloji sözlüğü*. Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları.
- Bulut, K. (2021). Ayla Kutlu'nun 'Merhaba Sevgi' adlı çocuk romanının değerler eğitimi ve on kök değer açısından incelenmesi. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi* (57), 248-272.
- Calp, M. ve Kaplan, C. (2021). Samed Behrengi'nin Sevgi Masalı, Bir Şeftali Bin Şeftali ve Kel Güvercinci adlı öykülerinin kök değerler açısından incelenmesi. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 19(42), 39-72. <https://doi.org/10.34234/ded.910908>
- Cevizci A. (2015). *Etik/ahlak felsefesi*. İstanbul: Say Yayınları.
- Cooper, D. (2014). *Character education: A study of an elementary school leadership academy*. (Yayımlanmamış doktora tezi). Wilmington University Department of Educational Leadership, North Carolina.
- Creswell, J. W. (2016). *Araştırma deseni: Nitel, nicel ve karma yöntem yaklaşımları* (S. B. Demir, Çev. Ed.). Ankara: Eğiten Kitap
- Çer, E. (2016). *Çocuk edebiyatı, 0-6 yaş çocuk kitaplarında çocuk gerçekliği ve çocuğa görelilik*. Ankara: Eğiten Kitap.
- Er, M. A. (2021). *Değerlerin tanımı ve sınıflandırılması*. Ankara: Vizetek.
- Gençer, G. ve Doğan Kahtalı, B. (2022). Şermin Yaşar'ın çocuk kitaplarının kök değerler açısından incelenmesi. *Turkish Studies*, 17(3), 407-421. <http://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.58150>
- Göz, K. (2014). Toplumsal değerler bağlamında yaşama hürriyeti. *Pamukkale Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, (1).
- Halstead, J. M., & Taylor, M. J. (2000). *Values in Education and Education in Values*. Falmer Press.

- Johnson, B. ve Christensen, L. (2014). *Eğitim araştırmaları: Nicel, nitel ve karma yaklaşımlar* (S. B. Demir, Çev. Ed.). Ankara: Eğiten Kitap.
- Kana, F. Geçgel, H. ve Öztürk, N. E. (2023). Cahit Uçuk'un Gümüş Kanat adlı eserinin kök değerler açısından incelenmesi. *Çukurova Araştırmaları*, 9(2), 9-28. <http://dx.doi.org/10.29228/cukar.69523>
- Kaplan, K. ve Arıcı, Ş. (2022). Kök değerler açısından Osman Çeviksoy'un romanları. *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi*, 11(4), 1531-1546.
- Karagöz, B. (2018). Emin Özdemir'in çocuk kitaplarına değerler eğitimi bağlamında bir bakış: bir çözümleme çalışması. *Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* (31), 63-85. <https://doi.org/10.30794/pausbed.414620>
- Karasar, N. (2006). *Bilimsel araştırma yöntemi*. Ankara: Nobel Yayıncılık.
- Karatay, H. (2011). Karakter eğitiminde edebi serlerin kullanımı. *Turkish Studies International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, 6(1), 1398-1412.
- Kaya, M. ve Gül, B. (2023). Adam Blade'in Canavar Peşinde adlı çocuk kitaplarının kök değerler açısından incelenmesi, *Trakya Eğitim Dergisi*, 13(2), 1234-1258. <https://doi.org/10.24315/tred.1133403>
- Kıymaz, M. S. ve Altay, E. (2021). Behiç Ak'ın Tavşan Dişli Bir Gözlemcinin Notları adlı çocuk romanı üzerine kök değerler açısından bir inceleme. *Avrasya Dil Eğitimi ve Araştırmaları Dergisi*, 5(2), 27-61.
- Korkutan, K. ve Kaplan, K. (2022). Çocuk Kalbi isimli çocuk romanının Türkçe Dersi Öğretim Programı'nda yer alan kök değerler açısından incelenmesi. *Gaziantep University Journal of Social Sciences*, 21(1), 545-563. <https://doi.org/10.21547/jss.1013898>.
- Kuru, H. ve Ünlü Kuru, B. (2020). İncilâ Çalışkan'ın "Babamın Kitap Sandığı" adlı çocuk kitabında değerler ve dil zenginliği. *Bartın Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 5(2), 103-117.
- Lickona T. (1993). The return of character education. *Educational Leadership*, 51, 6-11.
- MEB (2019). *Türkçe dersi öğretim programı (İlkokul ve Ortaokul 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7 ve 8. Sınıflar)*. Ankara: Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı.
- MEB (2024). *Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli Öğretim Programları Ortak Metni*. <https://mufredat.meb.gov.tr/> adresinden 28.10.2024 tarihinde edinilmiştir.
- Merriam, S. B. (2015). *Nitel araştırma: Desen ve uygulama için bir rehber* (S. Turan, Çev. Ed.). Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- Meydan, H. (2014). Okulda değerler eğitiminin yeri ve değerler eğitimi yaklaşımları üzerine bir değerlendirme. *BEÜ İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 1(1), 93-108.
- Noddings, N. (2002). *Educating moral people: a caring alternative to character education*. New York: Teachers College Press.
- Oğuzkan, F. A. (1993). *Eğitim terimleri sözlüğü*. Ankara: Emel Matbaacılık.
- O'Sullivan S. (2004). Books to live by: using children's literature for character education. *The Reading Teacher*. (57)7, 640-645.
- Özcan, S. (2023). Michael Ende'nin "Momo" isimli eserinin değerler eğitimi bağlamında incelenmesi. *MECMUA Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi*, 8(15), 106-114. <https://doi.org/10.32579/mecmua.1223848>
- Özdemir, E. (1983). *Anadili öğretimi Türk dili-dil öğretimi özel sayısı*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.

- Patton, M. Q. (2014). *Nitel araştırma ve değerlendirme yöntemleri* (M. Bütün ve S. B. Demir, Çev. Ed.). Ankara: Pegem Akademi.
- Platon (2018). *Devlet*. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Rokeach, M. (1973). *The nature of human values*. New York: The Free Press.
- Schwartz, S. H., & Shalom, H. (1992). Universals in the content and structure of values: Theoretical advances and empirical tests in 20 countries. In M. P. Zanna (Ed.). *Advances in experimental social psychology* (Vol. 25, pp. 1-65). Elsevier.
- Taneri, A. ve Andaç, Z. E. (2021). Samed Behrengi'nin öykü kitaplarının kök değerler açısından incelenmesi. *Turkish Studies-Education*, 16(6), 2629-2639. dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.52603.
- Tavşancıl, E. ve Aslan, E. (2001). *Sözel, yazılı ve diğer materyaller için içerik analizi ve uygulama örnekleri*. İstanbul: Epsilon Yayınevi.
- Tomlinson C., & Lynch, C.B. (1996). *Essentials of children's literature*. Boston, MA.: Allyn and Bacon.
- TÜBA (2024). *Türkçe bilim terimleri sözlüğü*. <http://terim.tuba.gov.tr/> adresinden 28.10.2024 tarihinde edinilmiştir.
- Sever, S. (2013). *Çocuk ve edebiyat*. İzmir: Tudem Yayınları.
- Sönmez, H. (2011). *Reşat Ekrem Koçu'nun çocuklar için yazdığı eserlerde değer eğitimi ve Türkçe*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). İnönü Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Malatya.
- Wynne, E. A., & Ryan, K. (1997). *Reclaiming our schools: Teaching character, academics, and discipline*. Upper Saddle River, NJ: Prentice-Hall.
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2011). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.